Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo ir socialinės gerovės katedra

Monika Samuolytė

Socialinio darbo studijų programa
4 - as kursas
Bakalauro baigiamasis darbas

Bendruomeniniai vaikų globos namai: situacijos vertinimas įgyvendinant vaikų globos pertvarką

Darbo vadovė: prof. dr. Eglė Šumskienė

Vilnius, 2024

TURINYS

SANTRAUKA ... 3

SUMMARY ... 4

VARTOJAMOS SĄVOKOS ... 5

LENTELIŲ SĄRAŠAS ... 6

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS ... 7

ĮVADAS ... 8

1. VAIKŲ GLOBOS SISTEMOS KAITA ... 10
   1.1 Institucinės globos sistemos raida, būdingi bruožai ... 10
   1.2 Institucinės globos sistemos neigiami aspektai ... 11
   1.3 Vaikų globos sistemos deinstitucionalizacija ... 12
   1.4 Vaikų globos sistemos deinstitucionalizacijos proceso įgyvendinimas ... 14
      1.4.1 Deinstitucionalizacijos proceso įgyvendinimo trūkumai ... 15
2. BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VEIKIMO PRINCIPAI ... 16
   2.1 Šeimos principas ... 16
   2.2 Įsitraukimo principas ... 17
   2.3 Santykio su biologiniais tėvais palaikymo principas ... 18
   2.4 Savarankiškumo principas ... 19
3. TYRIMO METODIKA ... 21
   3.1 Tyrimo tikslas, uždaviniai ... 21
4. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ ... 23
   4.1 Tiriamieji ... 23
   4.2 Socialinio darbo turinys bendruomeniniuose vaikų globos namuose ... 25
   4.3 Bendruomeninių globos namų bendradarbiavimas su švietimo institucijomis ... 30
   4.4 Socialinių darbuotojų kvalifikacija ir patirtis teikiant pagalbą vaikams, augantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose ... 32
   4.5 Socialinio darbo iššūkiai bendruomeniniuose vaikų globos namuose ... 35

IŠVADOS ... 41

LITERATŪRA ... 43

PRIEDAI ... 54

SANTRAUKA

Bakalauro baigiamajame darbe pateikiamas bendruomeninių globos namų situacijos vertinimas įgyvendinant vaikų globos pertvarką. Teorinėje darbo dalyje atskleidžiama institucinė vaikų globos sistemos raida, jai būdingi bruožai bei neigiami aspektai, deinstitucionalizacijos eiga, įgyvendinimas ir pasireiškiantys iššūkiai. Taip pat apibrėžiami bendruomeninių vaikų globos namų principai, kurie apima: šeimos modelį, vaikų įsitraukimą į sprendimų priėmimą, santykių su biologiniais tėvais palaikymą bei savarankiškumo ugdymą.

Atliktas kiekybinis tyrimas, kuriuo siekiama atskleisti socialinio darbo turinį, bendruomeninių vaikų globos namų bendradarbiavimą su švietimo institucijomis, įvertinti socialinių darbuotojų kvalifikaciją, patirtį teikiant pagalbą vaikams ir identifikuoti socialinio darbo iššūkius bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Pateikiama anketinės apklausos analizė, kuri užtikrina duomenų objektyvumą, patikimumą. Buvo taikomas paprastas atsitiktinis atrankos būdas, buvo naudoti 210 respondentų duomenys.

Tyrimo rezultatai atskleidė bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų siekį užtikrinti artimą šeimos modelį vykdant vaikų poreikius, gebėjimus atliepiančias veiklas, prioretizuojant savarankiškumo ugdymą, saugaus ryšio kūrimą. Išryškėjo bendruomeninių vaikų globos namų bendradarbiavimas su švietimo įstaigomis, kai pedagogai dažniau kreipiasi į BVGN darbuotojus dėl vaikų neigiamo elgesio aspektų, o BVGN darbuotojai kreipiasi dėl vaikų akademinių pasiekimų, rūpesčio dėl socialinių ryšių. Taip pat rezultatai atskleidė specialistų norą tobulinti turimas kompetencijas, reguliariai keliant kvalifikaciją, išklausant GIMK programą, dalyvaujant vykstančiose supervizijose, intervizijose ir komandos susirinkimuose. Pastebima, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose dalis darbuotojų dirba viršvalandžius, susiduria su daugialypėmis situacijomis, vaikų bėgimu iš BVGN, kuriuos sprendžia naudojant įvairius profesinius metodus.

SUMMARY

The bachelor’s thesis presents an assessment of the situation regarding implementation of the childcare reform in community care homes. The theoretical part of the paper reveals the development of the institutional child care system, its characteristic features, and negative aspects, in addition it outlines the formation, implementation and challenges of deinstitutionalisation. Additionally, it defines the principles of community-based child care homes, which include: the family model, children's involvement in decision-making, maintaining relationships with biological parents, and developing independence.

A quantitative study has been carried out in order to reveal the content of social work, the cooperation of community-based children's homes with educational institutions, assess the qualifications and experience of social workers in providing assistance to children and identify challenges for social work in community-based child care homes. The analysis of the questionnaire survey is presented, ensuring the objectivity and reliability of the data. Simple random sampling technique was applied and data from 210 respondents were used.

The results of the study revealed the aspiration of community-based child care home staff to ensure a close family model by implementing activities that meet children's needs and abilities, prioritizing the development of independence and the creation of a secure relationship. The collaboration between community-based child care homes and educational institutions emerged, with educators more frequently reaching out to community child care home staff regarding aspects of children's negative behaviour, while the staff of community child care homes seek information about children's academic achievements and social relationships. The results also revealed the specialists' desire to improve their competencies through regularly upgrading qualifications, attending the GIMK programme, participating in on-going supervisions, intervisions and team meetings. It was observed that some of the staff in community-based child care homes work overtime, encounter complex situations, including children running away from the care homes, which they adress by using various professional methods.

VARTOJAMOS SĄVOKOS

Institucinė globa - stacionarios globos forma, kai gyventojai yra priversti gyventi kartu „institucinės kultūros“ sąlygomis, kurioms būdingas nuasmeninimas, griežtai reguliuojama kasdienybė ir reikalavimų paisymas (UNICEF, 2020).

Bendruomeniniai vaikų globos namai (BVGN) - tai vaikų globos namai (iki 8 vaikų), veikiantys pagal šeimai artimos aplinkos modelį ir įkurti bendruomenėje, atskirose patalpose (pvz.: name, bute) (Raudeliunaitė, Gudžinskienė, 2018).

Deinstitucionalizacija - institucijų panaikinimas, išardymas, pereinant prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir vaikams, likusiems be tėvų globos (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2024).

Supervizija – darbuotojų ir socialinių paslaugų įstaigų konsultavimas profesinių santykių klausimais, vadovaujant profesionaliems supervizoriams (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Intervizija - darbuotojų tarpusavio konsultavimosi metodas be išorinio konsultanto (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

GIMK programa - Globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių ir bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų privalomoji mokymo ir konsultavimo programa (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

LENTELIŲ SĄRAŠAS

Lentelė nr. 2. Savarankiškumą ugdančių veiklų vykdymas pagal tiriamųjų amžių 27

Lentelė nr. 2. Savarankiškumą ugdančių veiklų vykdymas pagal tiriamųjų amžių 28

Lentelė nr. 3. BVGN darbuotojų kreipimasis į švietimo įstaigas pagal darbo patirtį..... 31

Lentelė nr. 4. Reikšmingas ryšys tarp tobulintinų kompetencijų ir BVGN darbuotojų darbo patirties 33

Lentelė nr. 5. Indikatoriai, atskleidžiantys vaikų prisitaikymą bendruomenėje..... 39

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. Be tėvų globos likę vaikai pagal globos formas 13

2 paveikslas. Respondentų amžiaus pasiskirstymas 23

3 paveikslas. Tiriamųjų darbo patirties ir lyties pasiskirstymas 24

4 paveikslas. Šeimai artimos aplinkos užtikrinimo būdų naudojimas 25

5 paveikslas. BVGN darbuotojų sukurtas saugus ryšys su vaikais 26

6 paveikslas. Situacijų dažnis kada švietimo įstaigos kreipiasi į BVGN darbuotojus 30

7 paveikslas. Supervizijų ir intervizijų vykdomumas BVGN 35

8 paveikslas. BVGN pasitaikančių situacijų dažnis 37

9 paveikslas. Pasitaikančių situacijų sprendimo būdų taikymas 37

10 paveikslas. Priežasčių, lemiančių vaikų bėgimą, vidurkis 38

ĮVADAS

2012 metais prasidėjusi Lietuvoje vaikų globos sistemos deinstitucionalizacija vis dar tęsiasi: LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija iškėlė tikslą iki 2030 m. suformuoti nuoseklią, koordinuotą pagalbos ir paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje ir jo raidai palankioje biologinėje aplinkoje, jai nesant – įtėvių, globėjų šeimoje, išimtinais atvejais, kiek įmanoma artimesnėse šeimos sąlygose (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020). Pagal patvirtintą bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašą, išryškėja globos modelio pokyčiai, kurie nukreipti į vaikų savarankiškumo, individualumo, saugaus prieraišumo ir šeimos aplinkos poreikius (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Politinė reforma atliepia mokslininkų ir socialinės politikos ekspertų įžvalgas, kad bendruomeninė globa suteikia galimybę vaikui gauti tinkamą individualią paramą, kurios institucinė globa dažnai negali suteikti, užtikrina gerą gyvenimo kokybę bei teisę į savarankišką gyvenimą (Europos Komisija, 2018; Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, 2016; Negård, Ulvik, Oterholm, 2020 ir kt.). Ilgūnės-Martinėlienės ir Malachovskos (2021) tyrimas atskleidė, kad jaunuoliai gyvendami bendruomeniniuose vaikų globos namuose įgauna buitinių įgūdžių, ugdo finansinio raštingumo, asmeninės atsakomybės įgūdžius, kurie leidžia lengviau įsilieti į visuomenę. Tyrimuose minima, kad vaikai, augantys bendruomeniniuose globos namuose, patiria raidai atitinkamą savęs sampratą, jiems nepasireiškia per didelis jautrumas, aukštas frustracijos lygis kaip augant institucinėje globoje (Ertekin ir Berument, 2021). Tad, tinkama ir kokybiška vaikų globa itin reikšminga įgyvendinant teigiamą vaiko raidą (Roberts, 2021).

Nors sutinkama dėl bendruomeninės globos teigiamo poveikio, ne visos institucinės globos įstaigos buvo pertvarkytos į bendruomenines ar šeimynas (UNICEF, 2021). Pasak LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2023), 30 proc. globojamų (rūpinamų) vaikų vis dar gyvena instituciniuose globos namuose. Tiek institucinėje globoje, tiek bendruomeniniuose globos namuose vaiko teises, įvairiapusius poreikius užtikrina įstaigoje dirbantys specialistai – socialiniai darbuotojai (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Vykstant vaikų globos sistemos deinstitucionalizacijai, specialistai susiduria su profesionalumo iššūkiais praktinėje sferoje: darbo aplinkos pokyčiai, veikimo būdai, paslaugų kryptingumas (Kiaunytė, Lygnugarienė, 2019). Tiesioginis darbas su globoje augančiais vaikais reikalauja psichologinių žinių, įvairių kompetencijų: dėl trauminių patirčių biologinėse šeimose, vaikai pasižymi sudėtingu elgesiu, emocijų, kognityviniais, bendravimo sutrikimais (Liobikienė, Ivanauskienė, 2010; Rusby ir kt., 2012). Ilgūnės-Martinėlienės ir Malachovskos (2021) tyrime išreikšta nuomonė, kad specialistas turi būti nuoširdus, mokantis išklausyti, svarbiausia – sugebėti sukurti artimą ryšį su kiekvienu vaiku, gyvenančiu bendruomeniniuose globos namuose. Norint atliepti vaikų poreikius, tikslingai vykdyti išsikeltus

bendruomeninių vaikų globos namų tikslus, pabrėžiamas specialistų profesionalumo poreikis: akcentuojamas profesionalios pagalbos sistemos plėtojimas, darbuotojų kompetencijų, kvalifikacijos tobulinimas, inovatyvių projektų pasitelkimas (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020).

Atlikus mokslinių šaltinių analizę, galima pastebėti, kad bendruomeninių globos namų situacijos vertinimo įgyvendinant vaikų globos pertvarkos tema nėra plačiai ištyrinėta. Užsienio mokslininkų tyrimuose nežymiai paliečiama deinstitucionalizacijos tema: analizuojama deinstitucionalizacijos raida (Islam, Fulcher, 2021), atskleidžiama vaikų globos sistemos pertvarkos nauda (Goldman ir kt., 2020), deinstitucionalizacijos galimybės ir trūkumai (Golinowska, 2022). Socialinio darbo tema bendruomeniniuose vaikų globos namuose literatūroje nėra visapusiškai išnagrinėjama: Frimpong-Manso ir kt. (2023) ištyrė vaikų globos srityje dirbančių specialistų patirtį ir požiūrį į vykdomą deinstitucionalizaciją, kituose tyrimuose atskleidžiama darbuotojų kompetencijos svarba (Ainsworth, Hansen, 2018), pateikiamos socialinių darbuotojų patiriamo streso sąsajos su darbo sąlygomis, vaikų elgesiu bendruomeniniuose globos namuose (Rusby ir kt., 2012). Lietuvos šaltiniuose galima pastebėti, kad deinstitucionalizacijos tema atliktų tyrimų yra nepakankamai: pateikiamos vaikų globos sistemos pertvarkos tendencijos, perspektyvos (Čižikienė, 2018), nagrinėjama darbuotojų motyvacija dalyvauti pertvarkoje (Griciūtė, Senkevičiūtė-Doviltė, 2018), įvertinamas darbuotojų pasirengimas deinstitucionalizacijai (Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016). Lietuvos autorių tyrimuose galima pastebėti tik fragmentiškai paliečiamus socialinio darbo aspektus bendruomeniniuose vaikų globos namuose: socialinio darbo turinio pokyčiai vaikams su intelekto ar psichikos negalia bendruomeniniuose globos namuose (Gudžinskienė, Rimkevičė, 2021), socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimas (Kiaunytė, Lygnugarienė, 2019), socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2022).

Kadangi deinstitucionalizacijos procesas vis dar tęsiasi, tyrimas, kuriuo siekiama įvertinti bendruomeninių vaikų globos namų situaciją vaikų globos pertvarkos įgyvendinime yra reikšmingas šaltinis tolimesniems akademiniams tyrinėjimams. Rašto darbas prisideda prie socialinio darbo gerinimo, paslaugų kokybės užtikrinimo. Taip pat tyrimas yra LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdomo tyrimo dalis, todėl prisideda prie socialinių bei sociopolitinių pokyčių vaiko globos tobulinimo srityje. Dėl įvardintų priežasčių, formuluojamas darbo **tikslas**: apžvelgti vaikų globos sistemos pertvarką ir įvertinti, kaip jos kontekste kinta bendruomeninių vaikų globos namų situacija. Norint pasiekti šį tikslą, formuluojami **uždaviniai:**

1. Išnagrinėti vaikų globos sistemos kaitą.
2. Atskleisti bendruomeninių vaikų globos namų veikimo principus.
3. Empiriškai išnagrinėti socialinių paslaugų teikimą bendruomeniniuose vaikų globos namuose ir bendradarbiavimo vykdymą su švietimo institucijomis.

1. VAIKŲ GLOBOS SISTEMOS KAITA

1.1 Institucinės globos sistemos raida, būdingi bruožai

Institucinė globa – priemonė apsaugoti vaikus bei užtikrinti jų išgyvenimą laikotarpiais, kai jų gyvybei gresia pavojingos situacijos (Pūras, 2012). Tikima, kad vaikų globą teikiančių institucijų steigimas Europoje prasidėjo viduramžiais, įkūrus pirmąją našlaičių prieglaudą Italijoje (Balčiūnė, 2022). Vaikų globos sistemos pradžią Lietuvoje simbolizuoja Vilniaus rajone 1786 m. įkurta kūdikių prieglauda (Žiobienė, 2018). Vėliau sekė globos sistemos pokyčiai, kuriuos Lietuvoje buvo galima pastebėti Sovietų Sąjungos okupacijos laikotarpiu, kai vaikų globos institucijos buvo suvalstybintos, neliko prieglaudų, labdarą teikiančių organizacijų (Balčiūnė, 2021). Šiuo laikotarpiu visuomenė pajuto karo, skurdo pasekmes: padidėjo našlaičių, tėvų paliktų vaikų skaičius, kai 1945 m. jose gyveno 3478 nepilnamečiai, o 1952 m. skaičius padidėjo 9,7 proc. ir siekė 3815 (Balčiūnė, 2022). Čižikienė (2018) taip pat pamini, kad prieš kelis dešimtmečius skurdas, nedarbas, ligos ir kt. tapo priežastimis, dėl kurių tėvai nebegalėdavo pasirūpinti savo vaikais ir jie atsidurdavo valstybės globoje.

Institucinės vaikų globos sistemos formavimasis pažymėtinas kaip motyvas įstaigų plėtrai, globos paslaugų teikimui (Čižikienė, 2018). Atsižvelgiant į tai, iš esmės paliečiami be tėvų globos likę vaikai, kurių poreikiai priklauso nuo teikiamos globos kokybės (Pūras, 2012). Vaikai dėl savo pažeidžiamumo įvardijama kaip išskirtinė socialinė grupė, tačiau kaip ir suaugę, turi tokias pačias prigimtines, pilietines teises, kurias privaloma užtikrinti (Burvytė, Kocai, 2017). Jungtinių Tautų (JT) vaiko teisių konvencijos (1989) 20 straipsnyje minima, jog vaikas, kuris laikinai arba visam laikui yra netekęs savo šeimos aplinkos arba kuris dėl savo interesų negali toje aplinkoje būti, turi teisę į ypatingą valstybės apsaugą ir paramą. Lietuva teisiniais aktais tvirtina, kad vaikui institucinė globa gali būti nustatoma tik kraštutiniais atvejais, prieš tai išnaudojus visas galimybes apgyvendinti vaiką šeimoje, tačiau Valstybinio audito ataskaitoje (2022) pažymima, kad 49 proc. savivaldybių virš 10 proc. vaikų, kuriems nustatyta laikinoji globa, patenka į institucinę globą. Pastebėtina, kad vaikų apgyvendinimas institucinėje globoje įvardijamas kaip lengviausias, geriausiai kontroliuojamas ir pigesnis sprendimas visuomenei – išsprendžiantis daugelį socialinių problemų, tokių kaip: skurdas, socialinė atskirtis ar bendruomeninių paslaugų trūkumas (Gabatza Schwartz, Milbrath, 2019).

Institucinių globos namų tikslas - užtikrinti globos sistemoje apgyvendinamam vaikui globos, ugdymo (švietimo, lavinimo ir auklėjimo), socialines paslaugas, sudaryti jam palankias sąlygas, kuriose jis galėtų saugiai augti, vystytis bei pasiruošti savarankiškam gyvenimui visuomenėje (Gudžinskienė, 2012; Wanglar, 2021). Visgi, globos namai yra dalis centralizuotos sistemos, veikiančios pagal tikslias struktūras ir valdymo procedūras, juose vykdomos standartizuotos veiklos,

siekiant užtikrinti vientisą ir nuoseklų globos procesą (Čižikienė, 2018). Mokslininkai sutinka, kad vaiko priežiūros paslaugų kokybė vaidina svarbų vaidmenį sėkmingam globoje augančio vaiko pasirengimui ateičiai (Engel de Abreu, Kumsta, Wealer, 2023). Specialistai, dirbantys globos institucijose, tampa vieni iš esminių socialinių paslaugų teikimo elementų, nuo kurių priklauso paslaugų kokybė, vaikų poreikių ir teisių užtikrinimas (Gudžinskienė, 2012). Visgi, net turint aukštą profesinę kvalifikaciją, tinkamas asmenines savybes ar įgūdžius dirbti su vaikais, išgyvenusiais traumines patirtis, to nepakanka garantuoti visapusišką vaikų vystymąsi, pasiruošimą savarankiškam gyvenimui (Gabatza ir kt., 2019). Atliktose tyrimuose pastebima, kad vaikų skaičius institucijose viršija nustatytą maksimalų vietų skaičių: kai vaikų skaičius siekia 2980, o vietų skaičius 2652 (LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2018). Didelis institucijose augančių vaikų skaičius yra vienas iš komponentų, kodėl institucijose specialistai negeba suteikti visapusiškai kokybiškas socialines paslaugas, neprioretizuoja individualaus dėmesio, gyvybiškai svarbaus pozityviam globojamų vaikų vystymuisi (Terziev, 2019). Dėl stresinių situacijų, neefektyvaus darbo organizavimo, pasireiškia dažna darbuotojų kaita, kuri sukelia papildomus iššūkius institucijoje augantiems vaikams (Merz ir kt., 2016).

Taigi, institucinių globos įstaigų plėtra buvo lydima gerų ketinimų, tačiau dėl organizavimo aspektų, prastų paslaugų pobūdžio, ilgainiui buvo pastebimas neigiamas poveikis institucinėje globoje augančių vaikų vystymuisi bei socializacijai (Pūras, 2012; Šalaševičiūtė ir kt., 2021).

1.2 Institucinės globos sistemos neigiami aspektai

Manyta, kad institucinė globa suteikia geriausią būdą pasirūpinti pažeidžiamiausioje būsenoje atsidūrusiais vaikais, atsižvelgiant į jų teises ir poreikius (Stražinskaitė, Kvieskienė, 2015). Visgi, mokslininkai atlikdami tyrimus išskyrė, kad instituciniuose globos namuose gyvenantys vaikai neturi teisės į asmeninę erdvę, privatumą, o jų asmeniniai daiktai, finansai atsiduria darbuotojų kontrolėje, apsaugant nuo galimų vagysčių (Šalaševičiūtė ir kt., 2021). Institucinėje globoje augantiems jaunuoliams pasireiškia laisvės stoka, nuolatinis taisyklių paisymas siejasi su atskirties jausmu, nepasitikėjimu savimi (Cameron-Mathiassen ir kt., 2022) Atliktų tyrimų duomenimis, specialistai norėdami suvaldyti agresyvų vaikų elgesį, neretai pasitelkia intervencines priemones, kurios apriboja privilegijas: vaikai nevedami į išvykas už įstaigos ribų, neišleidžiami į miestą ir pan., ribojamos galimybės susitikti su artimaisiais. Tokios priemonės pažeidžia vaiko pagrindines teises į laisvalaikį, sukuria žalingą aplinką vaikui augti ir tobulėti (Šalaševičiūtė ir kt., 2021).

Nors vaikams suteikiamas būstas ir priežiūra, užtikrinamas santykinis saugumas, tačiau neįmanoma garantuoti vaiko pozityvios socializacijos, šeimos aplinkos bei kokybiškų santykių su suaugusiais, todėl gali pasireikšti vaikų psichinės raidos sulėtėjimas (Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016). Neigiamą institucinės globos pusę savo straipsnyje taip pat pamini Stražinskaitė ir Kvieskienė (2015)

teigdamos, kad institucinė globos sistema dažnai lemia socialinę atskirtį bei segregaciją visam gyvenimui. Mokslininkų pažymima, kad instituciniai vaikų globos namai veikia atskirti nuo bendruomenių, o jose augę vaikai neturi galimybės suformuoti įprastų socialinių santykių, kurie būtini vėlesniuose gyvenimo etapuose (Pūras, 2012). Be to, neigiama patirtis tiek prieš patenkant į globą, tiek augant joje, sukelia psichosocialinės sveikatos raidos sutrikimus, kurie sunkina socialinį adaptavimąsi (Burvytė, Kocai, 2017).

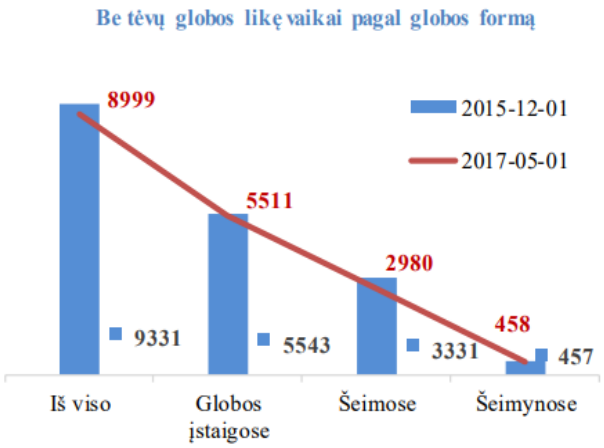
Poviliūnas (2014) pažymi, kad atgyvenęs institucinės globos modelis yra dirva visų rūšių prievartai. Dėl šeimoje įgytos agresyvaus elgesio patirties ar globos namuose išmokto savisaugos mechanizmo, patyčios ir smurtinis elgesys ypač dažnai pasireiškia vaikų globos namuose (Adomaitis, Vaitiekienė, 2016). Atliktuose tyrimuose išryškėja, jog instituciniuose vaikų globos namuose jaunuoliams smurtas – įprastas reiškinys, laikomas norma ir būtinybė: tampama smurtautoju ar smurtą patiriančiu (Cameron-Mathiassen ir kt., 2022).

Tyrinėtojai iš įvairių perspektyvų (pasireiškiančios kontrolės, socializacijos trūkumo, smurtinio elgesio apraiškų) atskleidžia institucinės globos sistemos daromą žalą vaikui ir įrodo jos neveiksnumą (Gudžinskienė, Rimkevičė, 2021; Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016; Negård ir kt. 2020 ir kt.).

1.3 Vaikų globos sistemos deinstitucionalizacija

Deinstitucionalizacija laikoma XXI amžiaus procesu, kuriuo siekiama keisti institucinę globos sistemą į bendruomeninę globą, taip, kad ji geriausiai atitiktų asmens interesus (Dunajevas, 2012). Perėjimas nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamos globos prasidėjo LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijai 2012 m. patvirtinus deinstitucionalizacijos strategines gaires. Pertvarkos veiksmų plane (2014 m. – 2030 m.) įvardijamas tikslas – kurti kompleksiškai teikiamų paslaugų sistemą, kuri sudarytų galimybes kiekvienam vaikui ar jo šeimai gauti individualias poreikius atliepiančias paslaugas ir reikiamą pagalbą bendruomenėje, o likusiam be tėvų globos vaikui augti saugioje, raidai palankioje aplinkoje (Pivorienė, 2020). Visgi, pirminiai veiksmai nebuvo sėkmingai realizuoti: LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos veiklų ataskaitoje (2018) pažymėta, kad nepakankamai skatinamos alternatyvios vaiko globos formos (globa šeimoje, šeimynoje) (žiūrėti: 1 paveikslas): vaikų skaičius globos įstaigose, pagal globos formas lyginant 2015 m. ir 2017 m. ženkliai nepakito. Siekiant sėkmingos deinstitucionalizacijos ir kuriant esminius socialinės globos pokyčius, jiems įgyvendinti būtina globos struktūroje dirbančių asmenų įtrauka (Gudžinskienė, Rimkevičė, 2021). Šį aspektą taip pat pamini Kiaunytė, Lygnugarienė (2019)

teigdamos, kad norint laipsniškai pereiti nuo institucinės prie bendruomeninės, šeimoje teikiamos

1 paveikslas. Be tėvų globos likę vaikai pagal globos formas
Šaltinis: LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2018.

globos, būtini ištekliai, politinis pagrindas, ne tik valdžios institucijų, bet ir specialistų, dirbančių vaiko globos sistemoje, pasirengimas ir įsitraukimas tinkamai atlikti profesinę veiklą nuolat kintančioje aplinkoje.

Stražinskaitės ir Kvieskienės (2015) nuomone, vaikų globos pertvarkos procese dalyvaujančios asmenų grupės turi skirtingus interesus: vieni teikia prioritetą vaiko gerovei, kitiems rūpi darbo vietos ar institucinių pastatų likimai, kas lemia viso proceso sudėtingumą, užsitęsimą. Šiuo požiūriu, svarbu paminėti pirminę pertvarkos idėją – iš pagrindų, visapusiškai keisti nusistovėjusią sistemą žmogaus naudai, tai negali būti supaprastintas sprendimų darinys, kai pasitelkiama institucinių globos namų patalpų pritaikomumas šeimos aplinkai (Pūro, 2012). Kitu atveju, pokyčiai nepaliečia problemos esmės, kad vaikams reikalinga šeima (Kiaunytė, Lygnugarienė, 2019). Gvaldaitė ir Šimkonytė (2016) taip pat akcentuoja, kad reformos procesą privaloma vykdyti nepamirštant, kad proceso pagrindiniai veikėjai yra vaikai. Atliktų tyrimų apie vaiko gerovės politiką duomenimis, iškyla būtinumas spartinti deinstitucionalizaciją ir užtikrinti, kad globos sistemos pakopos būtų individualizuotos, o nutarimai priimti atsižvelgus į vaiko interesus ir išreikštus poreikius (Poviliūnas, 2014).

Taigi, nors Lietuvoje stengtasi imtis pokyčių gerinant vaikų globos sistemą, tačiau mokslininkų ir socialinės politikos ekspertų įžvalgomis, vykdant pertvarką, buvo galima numatyti ir pasiruošti iššūkiams, laiku parengiant ir įtraukiant specialistus į pokyčius, skirti reikiamą dėmesį vaikų interesams (Kiaunytė, Lygnugarienė, 2019; Gudžinskienė, Rimkevičė, 2021)

1.4 Vaikų globos sistemos deinstitucionalizacijos proceso įgyvendinimas

Vaiko teisė gyventi su biologiniais tėvais, būti ugdomam, visokeriopai aprūpintam biologinėje šeimoje, kyla iš kiekvieno asmens prigimties (Kuprėnaitė, Lubienė, Dikovičiūtė, 2020). Deinstitucionalizacijos procese išreiškiama svarba šeimos vaidmeniui, fokusuojantis į šeimos stiprinimą, jai būtinų paslaugų prieinamumą bendruomenėje, užkertant kelią nereikalingam vaikų atskyrimui (Goldman ir kt., 2020). Moksliniuose šaltiniuose akcentuojama, jog neįgyvendinant prevencinių veiksmų – pagalbos šeimai, išvengiant vaikų globos netekimo, deinstitucionalizacijos procesas nebus veiksmingas (Pivorienė, 2020; Pūras, 2012). Nacionaliniu lygmeniu pritariama JT vaiko teisių konvencijos nuostatai, kad vaikas visapusiškai ir harmoningai gali vystytis tik augdamas šeimoje, todėl siekiamas šeimos stiprinimas vykdant vieną iš priemonių - bazinių paslaugų šeimai paketą (LR Seimas, 2017). Siekiant plėtoti regioninę infrastruktūrą šeimai ir bendruomenines paslaugas – 2018 m. įvyko vaiko teisių apsaugos sistemos centralizacija, kuri leido specialistams operatyviai teikti paslaugas ir pagal vieningą standartą užtikrinti vaikų teisių apsaugą (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018). Paslaugų plėtra pasireiškia per Lietuvos savivaldybių įgyvendinamą projektą „Kompleksinės paslaugos (KOPA)“ siekiant užtikrinti kompleksinių paslaugų šeimai teikimą ir plėtrą (Europos socialinio fondo agentūra, 2021). Stiprinama individualizuota pagalba sunkumų patiriančioms šeimoms – nesant vaiko teisių pažeidimų, šeimos, jaučiančios kompleksinių paslaugų poreikį, gali inicijuoti atvejo vadybos procesą (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2019). Šeimoms teikiama profesionali pagalba leidžia užtikrinti vaikui tinkamą aplinką harmoningai vystytis bei augti, to pasėkoje nuosekliai mažėja iš šeimų perkeliamų vaikų skaičius (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023).

Dauguma valstybėse organizuojamų programų bei strategijų numato vaikų, augančių stacionariose institucijose, skaičiaus mažinimą: siūlomos bendruomeninės paslaugos ir alternatyvios globos skatinimas (Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska, 2021). Valstybė, prisiimdama atsakomybę apsaugoti vaikus, atliepti jų poreikius, įgyvendina alternatyvią globą, kurios formos: įvaikinimas, giminių ir ne giminių globa, globa, kuri priskirta valstybei ar institucijai (Stražinskaitė, Zaleskienė, 2017). Atsižvelgiant į tai, iškilo poreikis kurti kokybiškas kompleksines bendruomenines paslaugas, kurios prevenciškai užkirstų kelią vaikų institucionalizavimui (The Opening Doors for Europe’s Children, 2020). Nors daugelyje šalių tokias paslaugas teikia profesionalios globos institutas, Lietuvoje šį apibrėžimą atitinka ir paslaugas teikia nuo 2018 m. įkurti globos centrai (Genienė, Nedvecka, 2021). Globos centro funkcijos apima kompleksinę pagalbą tėvų globos netekusiam vaikui, globoje (rūpyboje), įvaikinime atsidūrusiam vaikui, bet ir budinčiam globotojui, globėjui (rūpintojui), šeimynos dalyviams, įtėviams ir jų šeimos nariams (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023). Pasak Golinowskos, (2022) norint užtikrinti pozityvų vaiko vystymąsi esant

globoje, būtina palanki kelių veiksnių sąveika, kuri apima: globėjų ketinimus, kompetencijas, gyvenimo sąlygas bei veiksmingą, efektyvią paramą iš institucijų. Statistiniai duomenys atskleidė, kad šalyje nuo 2019 m. iki 2023 m. globos institucijose globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius sumažėjo dvigubai (nuo 2419 iki 1221) – efektyviai veikiančio centralizuoto globos centrų tinklo rezultatas, kai krizę ištikusių šeimų vaikai iš karto patenka ne į globos namus, o pas globotojus (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023). Kokybiška alternatyvi globa tampa galimybė vaikui augti raidai palankoje ir šeimai artimoje aplinkoje (The Opening Doors for Europe's Children, 2020).

Deinstitucionalizacijos procesui įgyvendinti fokusuojamasi į du aspektus: šeimos stiprinimą, jai būtinos paramos sukūrimą bendruomenėje bei alternatyvios globos skatinimą, sukuriant kompleksinę pagalbą teikiančius centralizuotus globos centrus (Pivorienė, 2020; Goldman ir kt., 2020; Genienė, Nedvecka, 2021).

1.4.1 Deinstitucionalizacijos proceso įgyvendinimo trūkumai

Alternatyvios globos priemonės – bendruomeninių vaikų globos namų sutelktinis steigimas kelia abejonių dėl geriausių vaiko interesų užtikrinimo (Genienė, Nedvecka, 2021). Gyvenimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose iš esmės atitinka geriausius globotinių interesus ir atliepia jų individualius poreikius, tačiau juose išlieka institucinei globos kultūrai būdingi bruožai: didelis kiekis dokumentacijos, dienos ir savaitės dienotvarkės, griežtos taisyklės, dominavimo hierarchija tarp vaikų, patyčios bei institucijų atstovų patikrinimai (BGI Consulting, Contextus, 2020). UNICEF (2022) ataskaitoje pastebima, jog Lietuvoje siekiant užtikrinti efektyvią alternatyvų plėtrą nepakankamai finansų skiriama investicijoms į mokymą, naujų specialistų pritraukimą, esamų darbuotojų perkvalifikavimą ar sąmoningumo didinimo kampanijoms apie deinstitucionalizacijos procesą. Institucinės globos pertvarkos vertinime pažymima, kad darbuotojams kyla sunkumų atliepti vaikų, turinčių specialių poreikių, pagalbos poreikį ruošiant namų darbus ar suteikti psichosocialinę pagalbą vaikams krizinėse situacijose, pasireiškiant ekstremaliems elgesio ar emocijų atvejams (BGI Consulting, Contextus, 2020). Pasak Pivorienės (2020), nors vyriausybės planuoti vaikų globos reformos rezultatai buvo pasiekti, tačiau dėl būtinybės pasiekti sumažintą vaikų skaičių institucijose, kyla rizika, kad vaikai gali būti paliekami ar grąžinami į šeimas, net jei tai neatitinka jų poreikių. Tad, siekiant efektyviai realizuoti reformą, užtikrinant kokybišką pilnavertį likusių be tėvų globos vaikų gyvenimą, būtina tolimesnė stebėsena, įrodymais pagrįstos paskatos (UNICEF, 2021).

Nors deinstitucionalizacijos proceso norimi rezultatai pasiekti, tačiau tyrimų duomenimis pasireiškia keletas riziką keliančių aspektų: investicijų stoka paruošiant kompetentingus specialistus, vaiko visapusiškų poreikių neatliepimas, pasireiškiantys institucionalizacijai būdingi bruožai (BGI Consulting, Contextus, 2020; UNICEF, 2022).

2. BENDRUOMENINIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMŲ VEIKIMO PRINCIPAI

2.1 Šeimos principas

Bendruomeninių namų konstruktas leidžia darbuotojams atliepti kiekvieno vaiko individualius poreikius, suteikti meilę, rūpestį, galimybę augti šeimyniškoje aplinkoje, susipažinti su šeimos vertybėmis (UNICEF, 2019). Šią mintį išreiškia ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2021) teigdama, kad, nors bendruomeniniuose vaikų globos namuose vaikai neturi tėvų, tačiau dirba keletas specialistų, kurių kaita nėra dažna ir galima su jais užmegzti tvirtą ryšį. Santykiai tarp globoje augančio vaiko ir darbuotojo gali turėti ilgalaikį poveikį vaiko emocinei gerovei, socializacijai ir bendrajai raidai (Caldwell, McConvey, Collins, 2019). Bendruomeniniuose globos namuose santykių tikslas yra orientuotas į teigiamų, šiltų tarpusavio santykių kūrimą, palaikymą ir susitelkimą į pagalbą vaikui (Morrison, 2016). Globoje atsidūręs vaikas pajunta specialisto pastangas kurti nuoširdų santykį ir gali atsiverti bei jaustis saugiu (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Pasitikėjimas aplinka, žmonėmis leidžia ugdyti įgūdžius, kurie prisidės prie kone svarbiausio dalyko vaiko gerovei ateityje – artimų santykių užmezgimo (Burvytė, Kocai, 2017). Taip pat pabrėžiama, kad pokalbis su specialistu, pasitikėjimą kelianti atmosfera, ramybė – geriausios priemonės, padėsiančios įveikti patirtas traumas (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme minima, kad tiek vaiko tėvų, tiek vaiko atstovų pareiga vaiką ugdyti ir diegti atsakomybės, pareigos supratimą (LR Seimas, 2018). Į tai atsižvelgiant, bendruomeninių vaikų globos namų veiklos apraše minima, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose kaip ir šeimose, vaikai pasiskirsto darbus pagal kiekvieno vaiko galimybes, amžių, raidos ypatumus: palaiko tvarką savo kambariuose, bendrose patalpose, yra įtraukiami į maisto gaminimo procesą (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Kai vaikams palaipsniui suteikiama didesnė atsakomybė: padidėja jų pasitikėjimas savimi, sužadinamas smalsumas bei ambicijos (UNICEF, 2018).

Buehler (2020) teigimu, šeima yra pagrindinė socializacijos aplinka, kurioje vaikas mokosi vertybių, normų ir elgesio taisyklių. Bendruomeniniuose globos namuose vaikai kaip ir daugiavaikėje šeimoje formuoja santykius, priima sprendimus, laikosi bendrų vertybių, sutarimų (UNICEF, 2019). Globos įstaigoje dirbantys asmenys neretai tampa vaikams autoritetais, į kuriuos vaikai lygiuojasi, perima elgesio įpročius, vertybes (Morrison. 2016). Burvytė ir Kocai (2017) pamini, kad norint atrasti savo identitetą ir vidinę harmoniją, vaikai turi turėti suaugusį žmogų, į kurį galėtų lygiuotis.

Bendruomeniniuose vaikų globos namuose išryškėja šeimai artimas modelis: vaikai kaip ir daugiavaikėje šeimoje formuoja santykius, prisiima atsakomybę, laikosi bendrų vertybių, dėl nekintančių specialistų, gali jausti saugumą, laisvę saviraiškai (Morrison, 2016; Caldwell, McConvey, Collins, 2019; UNICEF, 2019).

2.2 Įsitraukimo principas

Sąvoka „dalyvavimas ar įsitraukimas“ (angl. participation) vartojama kalbant apie vaikų ir jaunuolių dalyvavimą priimant sprendimus dėl aspektų, kurie turi įtakos jų gyvenimui (Brady ir kt., 2019).

JT vaiko teisių konvencija (1989) 12 straipsniu įpareigoja visas valstybes užtikrinti vaiko teisę būti išklausytam, dalyvauti priimant sprendimus. Įvardijamas vaikų dalyvavimo teisės unikalumas: ja remiantis pripažįstama, kad nors vaikai yra priklausomi nuo suaugusiųjų, jie turi teisę dalyvauti priimant jiems svarbius sprendimus (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2023). Šios teisės užtikrinimas akcentuojamas bendruomeninių vaikų globos namų apraše, kuriame minima: vaiko supažindinimas, informavimas apie vaiko teises, artimųjų lankymosi tvarką, galimybė kurti ir vykdyti išsikeltas bendrąsias namų taisykles, įtraukimas į meniu sudarymą, apsipirkimą ir kt. (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad vaikai, turintys galimybę dalyvauti sprendžiant su jų gerove susijusius klausimus, jaučia didesnę savigarbą, savarankiškumo jausmą, sustiprėjo prisitaikymo įgūdžiai (McPherson ir kt., 2021). Kiti autoriai taip pat pamini, kad galimybė dalyvauti veiklose, palengvinančiose apsisprendimą, globojamiems vaikams ir jaunuoliams pasireiškia teigiamu psichosocialiniu vystymusi bei didesne saviverte (Brady ir kt., 2019). Pažymima, kad kai globos namų auklėtiniai nėra išklausomi arba jiems nesuteikiama galimybė dalyvauti priimant sprendimus, pasireiškia neigiama įtaka emocinei gerovei, santykių formavimui ir būsimiems pasiekimams, gyvenimo aspektams (Van Bijleveld, Dedding, Bunders-Aelen, 2015).

Bendruomeniniuose vaikų globos namuose specialistai, paisydami LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2023) patvirtinto darbo kodekso, stengiasi išlikti nešališki, gerbti vaikų orumą ir vertę, kurti pozityvius santykius, leidžiančius kiekvienai pusei atvirai komunikuoti, priimti sprendimus (Van Bijleveld ir kt., 2015). Raudeliūnaitė, Gudžinskienė (2023) pamini, jog specialistas privalo situacijas peržvelgti globoje atsidūrusių vaikų akimis: geriau pažinus jų patirtį, galima tikėtis vaikų atvirumo ir iniciatyvos dalyvauti priimant sprendimus. Taip pat McPherson ir kt. autoriai (2021) sutinka, kad vaikai, jausdami pasitikėjimu pagrįstą dėmesį, į dalyvavimo procesą priimant sprendimus įsitraukia su didesniu noru. Atliktas tyrimas apie bendruomeniniuose vaikų globos namuose gyvenančius vaikus atskleidė, kad socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su vaikais priimdami įvairius jiems aktualius sprendimus: sprendimo priėmimo metu informacija pateikiama suprantamu būdu, įgalinant vaikus dalyvauti priimant sprendimus, išklausant bei atsižvelgiant į jų nuomonę (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2023). McPherson ir kt. autorių (2021) tyrimas atskleidė, jog vaikai jaučiasi galintys dalyvauti sprendimų priėmime, kai bendruomeniniuose vaikų globos namuose darbuotojai moka užmegzti patikimus santykius: geba parodyti, kad jiems rūpi, padrąsina ir palaiko,

noriai leidžia laiką su jaunuoliais, yra pasiekiami, nuoširdžiai rūpinasi vaikų saugumu. Pabrėžiama darbuotojo pozicijos svarba: bendruomeniniuose globos namuose dirbantys specialistai prisiima atsakomybę už vaiką, jo teisių ir geriausių interesų paisymą, todėl nuo jų priklauso kokio įsitraukimo, dalyvavimo priimant sprendimus sąlygos bus vaikams sukurtos (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2023). Taip pat paminima, kad daugelis globojamų vaikų užaugo be saugaus prieraišumo ryšio, todėl jie atsiduria nepalankioje padėtyje priimant apgalvotus sprendimus ir užtikrinant, kad į jų nuomonę būtų įsiklausoma. Tad, šie vaikai priklauso nuo juos supančių specialistų, kad norimi sprendimai būtų realizuoti (Van Bijleveldir kt., 2015).

Vaikai, turintys galimybę dalyvauti sprendimų priėmime, jaučia didesnę savigarbą bei savivertę, savarankiškumą, todėl bendruomeniniuose vaikų globos namuose specialistai, gerbdami vaikų orumą ir vertę, kuria pasitikėjimu grįstus santykius, leisiančius vaikams jaustis suprastiems, galintiems priimti ar daryti įtaką sprendimų priėmime (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2023, McPherson ir kt., 2021; Van Bijleveld ir kt., 2015).

2.3 Santykio su biologiniais tėvais palaikymo principas

Prigimtinė vaikų teisė – turėti tėvus, palaikyti su jais ryšį jei tai atitinka jų geriausius interesus (LR seimas, 2018). JT vaiko teisių konvencijoje (1989) minimas vaiko ryšys su šeima kaip jo identiteto dalis, o nuolatinis bendravimas privalo būti užtikrintas net likus be tėvų globos, jei tai atitinka geriausius vaiko interesus. Pabrėžiama, jog globoje atsidūrusių vaikų ryšiai su biologiniais tėvais tampa neatsiejama psichosocialinės raidos dalimi, todėl atsižvelgiant į aplinkybes, vaikai turėtų augti jausdami tėvų rūpestį ir priežiūrą (Burvytė, Kocai, 2017).

Literatūroje minima, kad atsiskyrimas nuo biologinių tėvų vaikui sukelia traumą, bejėgiškumo būseną (Kuprėnaitė, ir kt., 2020). Kiti autoriai pastebi, kad patenkant į globos namus vaikai patiria begalę praradimų: pasireiškia atskirtis nuo artimųjų, draugų ir giminaičių, taip pat įvyksta izoliacija nuo jiems įprastos aplinkos (Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska 2021). Burvytė ir Kocai (2017) pabrėžia, kad anksti nutraukus santykius su tėvais, vaikai ilgainiui jaučia nuoskaudą ir frustraciją, kuri pasireiškia santykių formavime su bendraamžiais ir suaugusiaisiais. Pažymima, kad biologinių tėvų ryšio nebuvimas apsunkina vaiko asmenybės raidą, formuoja negatyvų savęs bei pasaulio supratimą (Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska 2021).

Bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašas įpareigoja darbuotojus užtikrinti vaikų kontaktą su biologiniais tėvais ar kitais artimaisiais, paisant vaiko situacijos (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Dirbantys specialistai atlieka tarpininko vaidmenį: nuolatos komunikuoja su vaiku, reaguoja į problemas, įvykius ar poreikius, tuo pačiu su tėvais taiko bendradarbiavimą skatinančias formas, kurios parenkamos atsižvelgiant į šeimos struktūrą, egzistuojančias problemas (Burvytė, Kocai, 2017). Pažymima, kad specialistai turi būti kvalifikuoti ir kompetentingi

bendradarbiauti su tėvais, kai tėvai nesupranta vaiko perkėlimo į globos įstaigas priežasčių, pasireiškia priešiškumas (Wissö, Melke, Josephson, 2021). Stebint vaiko susitikimus su biologiniais tėvais, socialiniai darbuotojai gali teikti konsultaciją įvairiais aspektais: emociškai saugaus ryšio užmezgimas, pozityvus auklėjimas, socialinių problemų sprendimai, dokumentacija ir kt. (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Bendruomeniniuose globos namuose atlikti tyrimai atskleidžia, kad šioje globos įstaigoje vaikai gauna palankias sąlygas bendrauti su tėvais: galima palaikyti ryšį telefonu (socialiniais tinklais, žinutėmis, skambučiais), laiškais ir susitikimais globos namuose, jos teritorijoje ar mieste (Burvytė, Kocai, 2017). Įvardijama, kad atsižvelgus į vaikų geriausius interesus ir aplinkybes, galimos savaitgalinės išvykos, švenčių praleidimas biologinėje šeimoje (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Betarpiškai siekiama užtikrinti vaikams palankią emocinę ir psichologinę aplinką, todėl socialinių ryšių palaikymas su pirminiu tinklu bendruomeniniuose vaikų globos namuose išryškėja kaip vienas iš akcentuojamų aspektų (Kuprėnaitė ir kt., 2020).

Atsiskyrimas nuo biologinių tėvų vaikui gali sukelti bejėgiškumo, vienišumo būseną, kuri ilgainiui gali pasireikšti santykių formavime su aplinkiniais. Dėl to, atsižvelgiant į geriausius vaikų interesus, bendruomeniniuose vaikų globos namuose skatinamas ryšio su biologiniais tėvais palaikymas, bendradarbiavimas bei kompleksinės pagalbos suteikimas (Burvytė, Kocai, 2017; Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska 2021).

2.4 Savarankiškumo principas

Savarankiškų gyvenimo įgūdžių ugdymas yra vienas reikšmingiausių gyvenimo kokybės aspektų, padedančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose augančiam vaikui integruotis į visuomenę, sėkmingai įveikti kasdienes problemas (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2017). Bendruomeniniuose vaikų globos namuose veikla nukreipta į vaiko poreikių tenkinimą ir raidos sunkumų kompensavimą, siekiant stiprinti vaiko socialinius įgūdžius, gebėjimą megzti pozityvius santykius ir ugdyti savarankiškumą (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Ilgūnė-Martinėlienė ir Malachovska (2021) pažymi, kad norint įgyvendinti vaikų sėkmingą adaptaciją, reikia skirti ypatingą dėmesį jų socialinių įgūdžių formavimuisi, įtraukiant į bendrą darbinę veiklą, organizuojant prasmingą laisvalaikį. Priešingu atveju, kai pasireiškia žemas vaikų įtraukimas į veiklas, kyla rizika jaustis priklausomiems nuo įstaigos kontrolės, susidurti su žema saviverte, negebėjimu megzti artimų santykių (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2022). Nepasiruošus savarankiškam gyvenimui ir išėjus iš globos namų, padidėja tikimybė išgyventi sunkias gyvenimo situacijas: patirti skurdą, iškristi iš darbo rinkos, susidurti su psichologiniais sunkumais bei neturėti artimo socialinio tinko (Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska, 2021). Kita vertus, LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2021) akcentuoja bendruomeninių vaikų globos namų tinkamumą be

tėvų globos likusiam vaikui gyventi poreikius atliepiančioje aplinkoje, gauti reikiamų įgūdžių formuoti socialinius santykius, buitinius gebėjimus. Tyrimo duomenimis darbuotojai įvardija, kad BVGN glaudesnė aplinka, šeimos modelio vaikų skaičius leidžia vaikams drąsiau prisiimti atsakomybes, vykdyti pareigas (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2017). Atsakomybių suteikimas, galimybė auginti ir rūpintis naminiais augintiniais, leidžia vaikams jaustis svarbiems, reikalingiems bei galintiems tiesiogiai stebėti veiksmų rezultatus (UNICEF, 2018). Išryškinama, kad pakitusi fizinė aplinka, palankesnė emocinė erdvė, esant artimesniems santykiams su darbuotojais, prisideda prie vaiko gebėjimų kurti artimą kontaktą, įgyti komunikacijos įgūdžių, ugdyti savitvarkos ir savidisciplinos sugebėjimus, kurie sąlygoja sėkmingą savarankiško gyvenimo pradžią (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2022). Žinoma, bendruomeniniuose vaikų globos namuose jaunuoliams pasireiškia kasdienis bendradarbiavimas su kitais asmenimis, to pasėkoje lavinami konfliktų sprendimo įgūdžiai, mokomasi iš bendrų patirčių, stiprėja savirefleksijos gebėjimai (McPherson ir kt., 2021). Nepaisant to, pastebima, kad turint galimybę savarankiškai organizuoti laisvalaikį, biudžetą, vaikams stinga motyvacijos turiningai leisti savo laiką, sudėtinga atskirti finansinius prioritetus (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2017). Suformuoti įpročiai, gyvenimo pavyzdžiai sukelia sunkumų prisitaikyti prie ugdomų veiklų, paisyti bendrų susitarimų (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2022). Būtina paminėti, kad laisvė priimti sprendimus neužtikrina visų savarankiškumo įgūdžių, todėl socialiniai darbuotojai turi organizuotai vykdyti programas, metodus, kurie prisidėtų prie kiekvieno vaiko ugdymo (Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska, 2021)

Išryškėja prioritetas bendruomeniniuose vaikų globos namuose skatinti į asmenį orientuotą, įgalinančią aplinką, kurioje vaikai gali įsitraukti į veiklas, ugdyti asmeninius gebėjimus, padėsiančius nepriklausomame gyvenime (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2022). Taip pat akcentuojama socialinio darbo veiklos svarba, kuri tikslingai veikiama daro reikšmingą pokytį vaikų savarankiškumo ugdyme (Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska, 2021).

3. TYRIMO METODIKA

3.1 Tyrimo tikslas, uždaviniai

Apžvelgus į teorinėje dalyje analizuojamą vaikų globos sistemos kaitą, jos reformos eigą, būdingus bruožus, aptartus bendruomeninių vaikų globos namų veikimo principus, keliamas toks tyrimo **tikslas** – išnagrinėti socialinių paslaugų teikimą bendruomeniniuose vaikų globos namuose ir bendradarbiavimo vykdymą su švietimo institucijomis.

Norint pasiekti šį tikslą, keliami tyrimo **uždaviniai**:

1. Atskleisti socialinio darbo turinį bendruomeniniuose vaikų globos namuose.
2. Atskleisti bendruomeninių globos namų bendradarbiavimą su švietimo institucijomis.
3. Įvertinti socialinių darbuotojų kvalifikaciją ir patirtį teikiant pagalbą vaikams, augantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose.
4. Identifikuoti socialinio darbo iššūkius bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Tyrimo objektas: socialinių paslaugų teikimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Iškeltos tyrimo hipotezės:

1. Tyrimo dalyviai vadovaujasi bendruomeninių vaikų globos namų principais ir aktyviai stengiasi kurti artimos šeimos modelį.
2. Švietimo įstaigos bendradarbiauja su BVGN darbuotojais, tačiau kreipiamasi dažniau dėl vaikui iškylančių neigiamų aspektų.
3. Tiriamieji įsitraukia į organizuojamas supervizijas, intervizijas ir turimas kompetencijas tobulina nuolatos.

Atsižvelgiant į išsikeltą tyrimo tikslą, pasitelktas kiekybinis tyrimas, kuriame taikomas anketinės apklausos metodas. Kiekybinis tyrimas padeda užtikrinti metodo validumą, duomenų patikimumą bei objektyvumą (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014). Anketinės apklausos metodas naudojamas elektroninėje platformoje, tokiu būdu užtikrinama tyrimo maksimali sklaida, išlaikomas respondentų savanoriškas bendradarbiavimas, nuoširdesnis įsitraukimas į tyrimą (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014). *Klausimynas* sudarytas naudojant apklausų įrankį „Google forms“.

Tyrimui atlikti pasirinktas paprastasis atsitiktinis atrankos būdas. Atliekamas tyrimas yra LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdomo tyrimo dalis ir yra žinomi generalinės aibės sąrašai: sudaromos vienodos generalinės aibės dalyvių galimybės priklausyti konkrečiai tyrimo imčiai. Generalinės aibės sąrašas yra sudarytas atitinkant tyrimo iškeltą dalyvių atrankos kriterijų – asmenys, šiuo metu dirbantys bendruomeniniuose globos namuose. Iš sąraše esančių tiriamųjų, kurių buvo nurodyti 444 elektroniniai paštai, atsitiktiniu būdu atrenkamas reikalingas respondentų skaičius - tyrimo imtis. Siekiant reprezentatyvių duomenų, nustatomas 95 proc. patikimumas, tikslumas laikomas 5 proc. ir apskaičiavus, gauname būtiną tyrimo imtį – 207. Atsitiktinis atrinkimas atliekamas

pasinaudojus atsitiktinių skaičių lentele (angl. a table of random number) (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014). Visi sąrašo dalyviai sunumeruojami ir naudojantis atsitiktinių skaičių lentele, atsižvelgiant į paskutinį sąrašo tiriamojo numerį, sudaroma skaičių pasirinkimo sistema, taip atsitiktine tvarka pažymimi sąrašo tiriamieji, kurie automatiškai taps imties dalimi.

Kiekybinio tyrimo anketa platinta 2024 metų kovo – balandžio mėnesį. Per šį laikotarpį surinkti 233 atsakymai, iš kurių 210 buvo naudoti tolimesnei analizei.

Tyrimo anketą sudarė: (1) socialiniai - demografiniai klausimai (respondentų lytis, amžius, išsilavinimas, užimamos pareigos, darbo patirtis, miestas kuriame dirbama), (2) diagnostiniai klausimai skirti išsiaiškinti socialinio darbo turinį: veiklų vykdymas, artimos šeimai aplinkos užtikrinimas, vaikų ruošimas savarankiškam gyvenimui ir kt., (3) klausimai, kurie skirti įvertinti BVGN darbuotojų kvalifikaciją ir patirtį: laikas skirtas profesinių kompetencijų tobulinimui, tobulintinos kompetencijos, kokiais būdais tobulinamos kompetencijos, dalyvavimas mokymuose darbovietėje ir kt., (4) klausimai skirti atskleisti BVGN bendradarbiavimą su švietimo institucijomis: situacijos, dėl kurių kreipiasi švietimo įstaigos, situacijos dėl kurių kreipiasi BVGN darbuotojai ir (5) diagnostiniai klausimai, identifikuojantys socialinio darbo iššūkius: vaikų, besimokančių pagal specialią programą, skaičius, vaikų bėgimas iš BVGN, darbo viršvalandžiai darbovietėje ir kt.

Gauti duomenys apdoroti pasitelkiant Microsoft Excel ir statistinės analizės paketą IBM SPSS Statistics 29. Apskaičiuoti vidurkiai, atsakymų dažniai bei procentinė jų išraiška, pamatuotas ryšys tarp skirtingų kintamųjų, pritaikyta „custom tables“ funkcija bei faktorinė analizė.

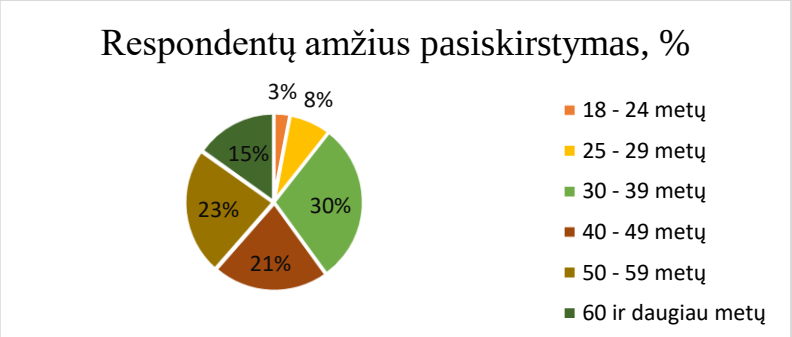
4. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

4.1 Tiriamieji

Tyrime dalyvavo 233 respondentai, o iš jų 210 dirbo bendruomeniniuose globos namuose. Tyrimo metu dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, informuoti apie savanorišką dalyvavimą, konfidencialumo išlaikymą.

Iš gautų duomenų, pastebima, kad didžioji dalis (91,9 proc.) tyrimo dalyvių buvo moterys ir 8,1 procentai vyrai.

Dalyvavusių respondentų amžiaus aprėptis – nuo 18 metų iki 60 ir daugiau metų (žiūrėti: 2 paveikslas): didesnes respondentų dalį sudarė 30 – 39, 50 – 59, 40 – 49 amžiaus grupių respondentai,

2 paveikslas. Respondentų amžiaus pasiskirstymas
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

kiek mažesnę grupę sudarė: 60-ies ir daugiau amžiaus, 25 – 29 metų tiriamieji bei 18 – 24 amžiaus respondentai. Vidutinis respondentų amžius yra apytiksliai 44 metai.

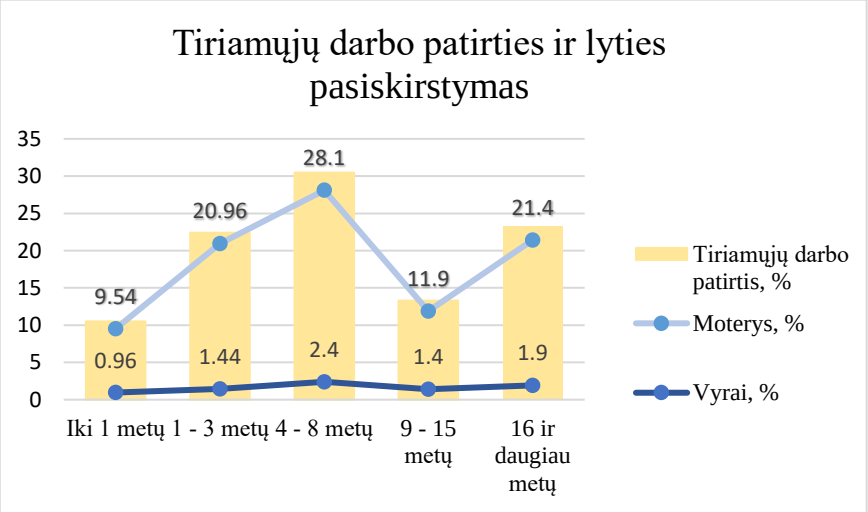
Pagal gautus duomenis, išsilavinimas tarp tiriamųjų pasiskirsto: 45,2 proc. tiriamųjų yra įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą, mažesnė dalis (42,4 proc.) turi aukštąjį koleginį išsilavinimą, profesinį išsilavinimą įgiję 7,6 proc. tiriamųjų, likę (4,8 proc.) turi vidurinį. Galima pastebėti, kad dauguma tiriamųjų yra baigę aukštuosius mokslus.

Kiekybinio tyrimo duomenys atskleidė, kad didžioji dalis (66,2 proc.) tiriamųjų bendruomeniniuose vaikų globos namuose užima socialinio darbuotojo(s) pareigas, mažesnė dalis (17,1 proc.) pažymėjo, kad užima individualios priežiūros darbuotojo(s) pareigas, socialinio pedagogo(ės) pareigas užima 7,6 proc. tiriamųjų, o kitos pareigos pasiskirsto maža procentine išraiška: 2,9 proc. užima vadovo(ės) pareigas, 2,4 proc. užima vyr. socialinio darbuotojo(s) pareigas, vadovo pavaduotojo(s) pareigas užima 1,4 procentai tiriamųjų, 1 procentas tiriamųjų turi pedagogo(ės), užimtumo specialisto(ės) pareigas ir (0,5 proc.) įvardijo, kad užima psichologo(ės) pareigas.

Gauti duomenys atskleidė, kad tiriamieji dirba įvairiose apskričių savivaldybėse: didžiausia tiriamųjų dalis (9 proc.) pažymėjo, kad dirba Vilniaus rajono savivaldybėje, 7,6 proc. Vilniaus miesto savivaldybėje, 4,8 proc. atsakiusiųjų dirba Trakų rajono savivaldybėje, 4,3 proc. Vilkaviškio rajono

savivaldybėje. Keletas atsakiusiųjų pasiskirstė vienodai, sudarė (3,8 proc.): dirba Kauno miesto, Klaipėdos miesto, Šiaulių miesto savivaldybėse. Akmenės rajono savivaldybėje ir Varėnos rajono savivaldybėje dirbo 3.3 proc. tiriamųjų, o Rietavo savivaldybėje ir Švenčionių rajono savivaldybėje dirbo 2,9 proc. atsakiusiųjų. 2,4 proc. respondentų dirba Kupiškio, Pakruojo rajono savivaldybėse, Panevėžio miesto savivaldybėje, Tauragės ir Ukmergės rajono savivaldybėse. Kita dalis (1,9 proc.) tiriamųjų įvardijo, kad dirba Alytaus miesto savivaldybėje, Kauno rajono, Kėdainių rajono savivaldybėse, Marijampolės savivaldybėje, Pasvalio rajono, Radviliškio ir Šilutės rajono savivaldybėse. Kiek mažesnė tiriamųjų dalis (1,4 proc.) dirbo Anykščių, Joniškio rajono savivaldybėse, Kalvarijos savivaldybėje, Molėtų rajono, Prienų rajono, Rokiškio rajono, Šiaulių rajono, Šilalės rajono ir Zarasų rajono savivaldybėse. Po devynias savivaldybes pasiskirsto 1 proc. tiriamųjų: dirba Ignalinos rajono, Jurbarko rajono, Kaišiadorių rajono, Klaipėdos rajono, Lazdijų rajono, Panevėžio rajono, Plungės rajono, Telšių rajono ir Utenos rajono savivaldybėse. Mažiausią dalis (0,5 proc.) atsakiusiųjų pažymėjo, kad dirba: Alytaus rajono savivaldybėje, Druskininkų, Kazlų rūdos savivaldybėse, Kelmės rajono, Kretingos rajono, Mažeikių rajono savivaldybėse, Pagėgių savivaldybėje ir Raseinių rajono savivaldybėje. Galima pastebėti, kad iš 60 Lietuvos savivaldybių, tyrime dalyvavo 49 savivaldybėse dirbantys respondentai.

Tiriamųjų darbo patirtis pasiskirsto nevienodai (žiūrėti: 3 paveikslas): didžiąsias tyrimo dalis sudaro respondentai turintys 4 – 8 m. (30,5 proc.) patirtį, 16 ir daugiau m. (23,3 proc.) ir nuo 1 iki 3

3 paveikslas. Tiriamųjų darbo patirties ir lyties pasiskirstymas
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

m. (22,4 proc.) darbo stažą turintys. Kiek mažesnę tiriamųjų dalį sudarė 9 – 15 m. (13,3 proc.) ir iki 1 metų (10,5 proc.) patirtį turintys. Pažymėtina, kad tiek vyriškos lyties, tiek moteriškos lyties tiriamieji daugiausiai turėjo nuo 4 iki 8 m. patirtį, o mažiausiai atsakiusių buvo iki metų patirties. Atsižvelgus į gautus duomenis, apskaičiuojant vidutinę atsakiusiųjų darbo patirtį, pažymimas apytikslis 7,6 m. laikotarpis.

Didžioji dalis respondentų yra moteriškos lyties, apytiksliai 44 metų amžiaus ir baigę aukštuosius mokslus. Taip pat galima pastebėti, kad dauguma užima socialinio darbuotojo(s) pareigas, respondentai dirba 49 Lietuvos savivaldybėse ir apskaičiuojant vidutinę atsakiusiųjų darbo patirtį, įvardijamas turimas 7,6 metų darbo stažas.

4.2 Socialinio darbo turinys bendruomeniniuose vaikų globos namuose

Bendruomeniniuose vaikų globos namuose organizuojamų veiklų tikslas ugdyti socialinius, komunikacinius bei darbinius įgūdžius, paruošiant vaikus sėkmingai integracijai į visuomenę (Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska, 2021). Atsižvelgiant į darbuotojų atliekamas veiklas kartu su vaikais, buvo galima pastebėti, kad vidutiniškai tiriamieji su vaikais kartą per savaitę atlieka namų darbus, važiuoja apsipirkti, gamina valgyti, tvarko namus, užsiima aktyvia veikla (pvz.: sportuoja, keliauja į žygius ir pan.) bei žaidžia įvairius žaidimus (stalo, vaidinimo, kompiuterinius ir pan.). Kiek rečiau, kartą per mėnesį, su vaikais vykdomos sociokultūrinės veiklos (pvz.: lankymasis muziejuose, teatre, parodose ir pan.), vykstama į ekskursijas, išvykas. Būtina paminėti, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose vaikai skatinami įsitraukti į grupines veiklas, prisiimti atsakomybę, todėl dalį veiklų galima atlikti individualiai ar grupėmis, neįsitraukiant globos namų darbuotojui (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

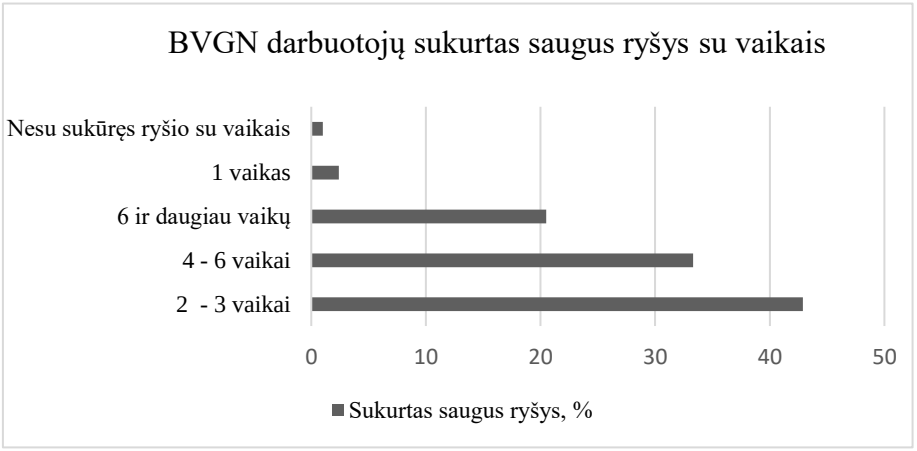
Duomenys parodė, kad daugumos tiriamųjų nuomone bendruomeniniai vaikų globos namai (BVGN) „visiškai užtikrina“ (57,1 proc.) ir „užtikrina“ (36,7 proc.) vaikams artimai šeimai aplinką. Tad galima manyti, kad vieną iš bendruomeninių vaikų globos namų veiklos principų, pavyksta įgyvendinti (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Taip pat kiekybiniame tyrime buvo pateikti būdai (žiūrėti: 4 paveikslas) kaip tiriamieji bendruomeniniuose vaikų globos namuose

4 paveikslas. Šeimai artimos aplinkos užtikrinimo būdų naudojimas
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

užtikrina artimai šeimai modelį: apibendrintai „visiškai sutinkama“ su pareigybių pasiskirstymu, laisvės suteikimu vaikams priimti sprendimus, socialinių ryšių skatinimu tarp vaikų, neformaliu bendravimu ir atviru klausymu. Buvo galimybė įvardinti papildomus būdus, kuriuos tiriamieji vykdo

kuriant artimą šeimos modelį: iš įvardinusių (33 tiriamųjų) daugiausiai (70 proc.) pažymėjo, kad per individualius pokalbius, artimo ryšio sukūrimą, 12 proc. įvardijo, kad vykdo grupinius susirinkimus, kiti (12 proc.) paminėjo, kad kuria tradicijas, bendrai švenčia gimtadienius, šventes ir mažiausia dalis (6 proc.) papildomai išskyrusių veiklas, įvardijo darbą su biologinėmis šeimomis, artimaisiais. Analizuojant pagrindinius duomenis, atviras klausymas bei socialinių ryšių skatinimas tarp vaikų sulaukė didesnio pritarimo. Toks artimai šeimos modelio būdų pasiskirstymas galimas dėl vaikų jautrios praeities, kai būtinas didesnis susitelkimas į socialinius poreikius, pasitikėjimo atmosferos suteikimą bei artimo socialinio ryšio sukūrimą (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021; Burvytė, Kocai, 2017). Tad, duomenyse atspindėjo tiriamųjų vertinimas, su kiek vaikų yra sukurtas saugus ryšys (žiūrėti: 5 paveikslas): daugiausiai tiriamųjų įvardija turintys saugų ryšį su 2 – 3 vaikais, kiek mažesnė dalis su 4 – 6 vaikais. Likusi tiriamųjų grupė turi sukūrę saugų ryšį su 6 ir daugiau vaikų, su vienu vaiku ar neturi sukūrę saugaus ryšio su nei vienu vaiku. Atsižvelgiant į bendruomenių vaikų globos namų aprašą, kuriame nurodomas siekis užtikrinti vaiko emocinius poreikius ir formuoti saugų prieraišumą, galima daryti išvadą, kad dauguma tiriamųjų įgyvendina reikalavimus ir formuoja

5 paveikslas. BVGN darbuotojų sukurtas saugus ryšys su vaikais
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

saugų ryšį su vaikais (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Tokius rezultatus pabrėžia ir tiriamųjų pažymėjimas, kai 84,7 proc. tiriamųjų įvardija, kad dauguma vaikų ar visi vaikai turi sukūrę saugų ryšį bendruomeniniuose vaikų globos namuose bent su vienu iš darbuotojų, 14,8 proc. mano, jog keli vaikai turi sukūrę ryšį su vienu iš darbuotojų, mažiausia dalis (0,5 proc.) atsakiusiųjų paminėjo, kad nei vienas vaikas nėra sukūręs saugaus ryšio su bent vienu iš darbuotojų. Išryškėja aspektai, leidžiantys darbuotojui suprasti apie sukurtą saugų ryšį su vaiku (žiūrėti: lentelė nr. 1): manęs pasiilgsta, į mane kreipiasi sunkiausiais momentais, su manimi pasidalina paslaptimis, su manimi nori leisti laiką, vaikas turi galimybę mane pasiekti nedarbo valandomis.

Lentelė nr. 2. Savarankiškumą ugdančių veiklų vykdymas pagal tiriamųjų amžių
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2024.

Aspektai atskleidžiantys saugaus ryšio sukūrimą su vaiku					
	Vaikas turi galimybę mane pasiekti nedarbo valandomis	Su manimi pasidalina paslaptimis	Manęs pasiilgsta	Su manimi nori leisti laiką	Į mane kreipiasi sunkiausiais momentais
Tiriamųjų imtis N = 210					
Vidurkis, kai 1 – visiškai nesutinku, 4 – visiškai sutinku	3,49	3,56	3,6	3,6	3,62
Papildomai paminėti aspektai					
Tiriamųjų imtis N = 20	Artimi, besąlygiški pokalbiai	Fizinis kontaktas (pvz.: apkabinimai), teikiamos dovanos	Bendravimas vaikui išėjus iš BVGN	Vaikas nejaučia baimės būti savimi	

Tiriamieji turėjo galimybę įvardinti nepaminėtus aspektus, kurie atskleidžia darbuotojo ir vaiko sukurtą saugų ryšį. Iš papildomai pasisakiusių 20 tiriamųjų, buvo išskirti aspektai: artimi, besąlygiški pokalbiai (45 proc.), fizinis kontaktas (kaip apkabinimas), teikiamos dovanos (20 proc.), bendravimas vaikui išėjus iš bendruomeninių vaikų globos namų (20 proc.), vaikas nejaučia baimės būti savimi (15 proc.). Visgi, daugiausiai pritarimo sulaukė aspektas – į mane kreipiasi sunkiausiais momentais. Smith, Cameron ir Reimer (2017) teigia, jog vaikai jausdamiesi reikšmingi, svarbūs kitiems, geba atsiverti ir kreiptis pagalbos, o tai pabrėžia saugaus ryšio sukūrimą.

Savarankiškumo ugdymas būtinas paruošti vaiką tolimesniam gyvenimui, suteikiant jam įgūdžius nepriklausomai valdyti gyvenimo sferas, prisitaikyti ir įveikti sunkumus (Buehler, 2020). Tyrimo dalyviai (žiūrėti: lentelė nr. 2) apibendrintai „visada“ su vaikais planuoja savaitės veiklas, užtikrina vaiko užsiėmimų, popamokinių veiklų tęstinumą, sprendžia vaikui kylančius socialinius sunkumus, lavina higienos, vaikų konfliktų sprendimo įgūdžius, diegia moralines vertybes, formuoja buitinius įgūdžius. Iš rezultatų, galima pastebėti, kad 50 – 59 metų tiriamųjų dalis visose paminėtose savarankiškumą ugdančiose veiklose išreiškė ir „niekada“ atsakymų, išryškėja tendencija: retesnis veiklų vykdymas dažniau pasirenkamas nuo 30 metų ir vyresnių tiriamųjų. 30 respondentų įvardintos papildomas veiklos, vykdomos ugdant savarankiškumo įgūdžius: vaikų įgalinimas įvairiose veiklose

(mokesčių skaičiavimas, gydytojų vizitų planavimas, socialinio būsto paraiškų pildymas ir kt.) (48,5 proc.), dalinimąsis savo patirtimi (18,2 proc.), karjeros planavimas (15,2 proc.), diskusijos, situacijų aptarimas (12 proc.), lytinis švietimas (6,1 proc.).

Lentelė nr. 2. Savarankiškumą ugdančių veiklų vykdymas pagal tiriamųjų amžių
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2024.

Savarankiškumą ugdančios veiklos	Dažnis, kai 1 – niekada, 4 - visada	Respondentų amžius, N = 210						
		18 – 24 metai	25 – 29 metai	30 – 39 metai	40 – 49 metai	50 – 59 metai	60 ir daugiau metų	Iš viso pasiskirstyta
Finansų organizavimas	1	0	0	0	0	1	2	3 (1,4%)
	2	0	0	3	1	2	0	6 (2,9%)
	3	1	1	12	18	7	4	43 (20,5%)
	4	5	15	47	26	39	26	158 (75,2%)
Savaitės veiklų planavimas	1	0	0	0	0	1	0	1 (0,5%)
	2	0	0	4	2	3	2	11 (5,2%)
	3	2	5	24	21	13	7	72 (34,3%)
	4	4	11	34	22	32	23	126 (60%)
Vaiko užsiėmimų, popamokinių veiklų užtikrinimas	1	0	0	0	0	4	1	5 (2,4%)
	2	1	1	4	2	2	0	10 (4,8%)
	3	2	2	22	19	9	13	67 (31,8%)
	4	3	13	36	24	34	18	128 (61%)
Vaikui kylančių socialinių	1	0	0	0	0	1	0	1 (0,5%)
	2	0	0	2	0	1	0	3 (1,4%)

sunkumų sprendimas	3	1	5	13	15	10	6	50 (23,8%)
	4	5	11	47	30	37	26	156 (74,3%)
Higienos įgūdžių lavinimas	1	0	0	0	0	2	0	2 (1%)
	2	0	2	4	1	0	0	7 (3,3%)
	3	1	4	7	9	8	1	30 (14,3%)
	4	5	10	51	35	39	31	171 (81,4%)
Vaikų konflikto sprendimo įgūdžių lavinimas	1	0	0	0	0	2	0	2 (1%)
	2	0	0	1	0	1	0	2 (1%)
	3	3	3	13	10	8	8	45 (21,4%)
	4	3	13	48	35	38	24	161 (76,6%)
Moralinių vertybių diegimas	1	0	0	0	0	1	0	1 (0,5%)
	2	0	2	1	0	1	0	4 (1,9%)
	3	2	3	14	14	3	5	41 (19,5%)
	4	4	11	47	31	44	27	164 (78,1%)
Buitinių įgūdžių formavimas	1	1	0	0	0	2	0	3 (1,4%)
	2	0	2	6	2	2	0	12 (5,7%)
	3	0	3	9	13	8	6	39 (18,6%)
	4	5	11	47	30	37	26	156 (74,3%)

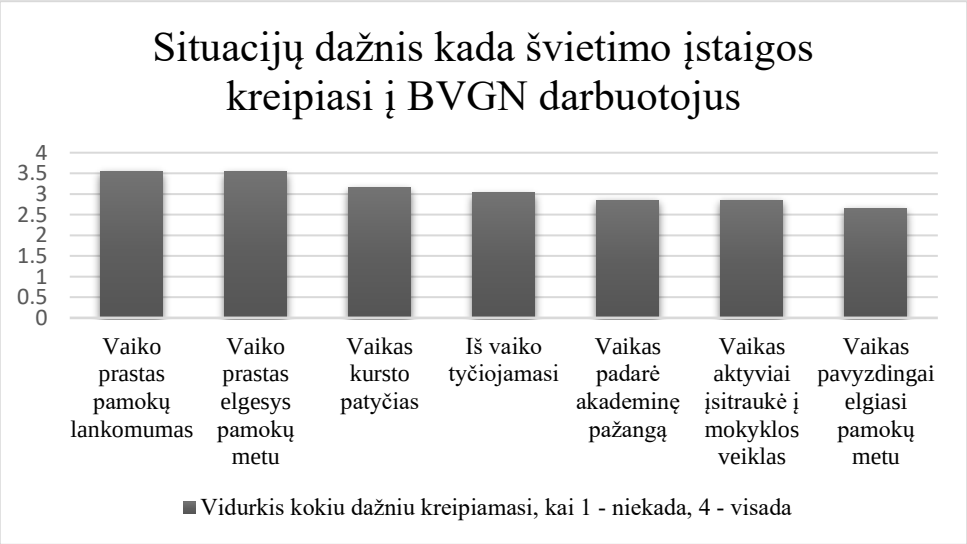
Daugiausiai tiriamųjų pritarė higienos įgūdžių lavinimui, moralinių vertybių diegimui, mažiau vieningai pažymimas vaiko užsiėmimų, popamokinių veiklų tęstinumo užtikrinimas. Be tėvų globos likę vaikai dažnai turi klaidingai suformuotus įpročius, vertybių sistemą, todėl išryškėja svarba

fokusuotis į vaikų moralinį ugdymą, higienos įgūdžių lavinimą, kurie prisidėtų prie lengvesnės integracijos į visuomenę (Ilgūnė-Martinėlienė, Malachovska 2021). Be to, BVGN akcentuojamas vaikų įsitraukimas į sprendimų priėmimą, atsakomybės prisiėmimas, todėl popamokinės veiklos tęstinumas neretai priklauso nuo vaiko troškimų bei pasirinkimų (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2022). Apibendrinant, bendruomeninių vaikų globos darbuotojai aktyviai vykdo savarankiškumą ugdančias veiklas, stengiasi prisidėti prie vaikų įgūdžių lavinimo.

Apžvelgus visus duomenis, galima pastebėti, kad bendruomeninių vaikų globos namų specialistai atsižvelgia į globotinių poreikius ir vykdo įvairias veiklas, ugdant kiekvieno vaiko gebėjimus. Pažymimas fokusavimasis į artimą šeimos modelį, taikant įvairius metodus, kuriant artimą, saugų ryšį su vaikais, kai pastebimi saugaus ryšio indikatoriai.

4.3 Bendruomeninių globos namų bendradarbiavimas su švietimo institucijomis

Tikslingas darbuotojų bendradarbiavimas su institucijų specialistais būtinas norint užtikrinti socialinių paslaugų kokybę bendruomeniniuose vaikų globos namuose (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Tyrimo duomenimis, (96,2 proc.) respondentai pažymi, kad švietimo įstaigos bendradarbiauja su bendruomeniniais vaikų globos namais, jų darbuotojais. Visgi, išryškėja situacijų dėsningumas, kokiomis aplinkybėmis švietimo įstaigos kreipiasi į BVGN darbuotojus, kai 1 žymi „niekada“, 4 – „visada“ (žiūrėti: 6 paveikslas). Galima pastebėti, kad tiriamųjų nuomone,

6 paveikslas. Situacijų dažnis kada švietimo įstaigos kreipiasi į BVGN darbuotojus
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

švietimo įstaigų darbuotojai „visada“ kreipiasi dėl vaiko prasto pamokų lankomumo, prasto elgesio pamokų metu. Visos kitos situacijos pasireiškia „dažnai“: vaikas kursto patyčias, iš vaiko tyčiojamasi, vaikas padarė akademinę pažangą, vaikas aktyviai įsitraukė į mokyklos veiklas ar vaikas pavyzdingai elgiasi pamokų metu. Tiriamieji papildomai galėjo įvardinti nepaminėtas priežastis, dėl kurių švietimo įstaigos skatina bendradarbiavimą su BVGN darbuotojais. Iš įvardinusių 27 dalyvių

išryškėja švietimo įstaigų kreipimasis: mokykloje organizuojami renginiai, susirinkimai (41 proc.), išvykos, ekskursijos (22 proc.), vaiko sveikata, emocinė būsena (22 proc.) vaiko motyvavimo aspektai (11 proc.), vaiko lytiškumo aspektai (4 proc.). Pastebima, kad situacija, kurioje vaikas pavyzdingai elgiasi pamokų metu yra įvertinta žemiausiu balu, dėl jo kreipiamasi rečiau. Galima daryti prielaidą, kad pedagogai fokusuojasi į sudėtingesnių situacijų gerinimą, išsprendimą, dėl to nukenčia pozityvių aspektų atskleidimas. Kita vertus, tyrimo duomenys atskleidė (žiūrėti: lentelė nr. 3), kad BVGN darbuotojai į švietimo įstaigas apibendrintai kreipiasi „visada“ norint pasidomėti vaiko akademiniu pažangumu, socialiniais ryšiais, įsitraukimu į mokyklos veiklas.

Lentelė nr. 3. BVGN darbuotojų kreipimasis į švietimo įstaigas pagal darbo patirtį
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2024.

Situacijos kada kreipiamasi į švietimo įstaigas	Bendras kreipimosi dažnis, kai 1 – niekada, 4 – visada	Kreipimosi dažnis pagal darbo patirtį				
		Iki 1 m.	1 – 3 m.	4 – 8 m.	9 – 15 m.	16 ir daugiau m.
Vaikas iš mokyklos grįžta prastos nuotaikos	2.73	2.55	2.77	2.73	2.64	2.84
Užduodami namų darbai vaikui sunkiai išsprendžiami	2.79	2.5	2.91	2.69	2.82	2.9
Po mokyklos nuo vaiko dvelkia stiprus tabako kvapas	2.8	3.01	2.87	2.52	2.75	3
Vaikas mokykloje užtrunka ilgiau nei įprasta	3.23	3.32	3.11	2.75	3.11	3.51
Vaikas pasisako apie netinkamą mokytojo elgesį	3.24	3.32	3.36	3.17	3.14	3.22
Vaikas po mokyklos grįžta su mėlynėmis ar kt. smurto žymėmis	3.39	3.5	3.34	3.34	3.11	3.59
Noras pasidomėti vaiko įsitraukimu į mokyklos veiklas	3.5	3.36	3.43	3.53	3.46	3.63
Noras pasidomėti vaiko socialiniais ryšiais	3.53	3.45	3.49	3.5	3.54	3.65

Noras pasidomėti vaiko akademiniu pažangumu	3.66	3.64	3.64	3.67	3.54	3.76

Rezultatai atskleidė, kad turint iki metų patirtį, respondentų atsakymų vidurkis ties kreipimusi į švietimo įstaigas kai užduodami namų darbai vaikui sunkiai išsprendžiami, buvo sąlyginai mažesnis nei apibendrintas bendras tiriamųjų rodiklis, o tiriamieji turintys 4 – 8 m. patirtį situacijoje, kai po mokyklos nuo vaiko dvelkia stiprus tabako kvapas, taip pat išreiškė retesnį kreipimąsi nei žymi apibendrintas tiriamųjų rodiklis. Priešingu atveju galima pastebėti, kad respondentai turintys 16 ir daugiau m. patirtį, apibendrintai „visada“ kreipiasi į švietimo įstaigas kai vaikas mokykloje užtrunka ilgiau nei įprasta, o bendras tiriamųjų vidurkis ties šia situacija žymėjo „dažną“ kreipimąsi. Pastebima, kad atsakymų pasiskirstymas gali priklausyti nuo tiriamųjų darbo patirties, turimo stažo. Tiriamieji (7) išvardino dar nepaminėtas priežastis, dėl ko kreipiasi į švietimo įstaigas: kreipiasi dėl ekskursijų (28,55proc.), dėl susirinkimų (28,55 proc.), dėl daiktų dingimo (14,3 proc.), dėl mokymo ir akademinio vertinimo specifikų (14,3 proc.), vaiko emocinės būsenos (14,3 proc.). Galima daryti prielaidą, kad bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojai labiau linkę kreiptis į švietimo įstaigos specialistus dėl vaikų akademinių, socialinių faktorių, nei dėl pasitaikančių neigiamų situacijų. Tokie veiksmai gali būti remtini darbo funkcijomis, kai darbuotojas kartu su švietimo įstaiga bendradarbiauja siekdami padidinti vaiko akademinį pažangumą, spręsti vaikui kylančius mokymosi sunkumus bei padėti vaikui užmegzti su aplinkiniais saugius emocinius ryšius (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Galima pastebėti, kad švietimo įstaigos bendradarbiauja su BVGN darbuotojais ir dažniau kreipiasi dėl vaikų neigiamo elgesio aspektų. Kita vertus, būtina paminėti, kad bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojai į švietimo įstaigas linkę dažniau kreiptis dėl vaikų socialinių ryšių ar akademinių pasiekimų.

4.4 Socialinių darbuotojų kvalifikacija ir patirtis teikiant pagalbą vaikams, augantiems bendruomeniniuose vaikų globos namuose

Socialinio darbo veikla bendruomeniniuose vaikų globos namuose pabrėžia žinių, vertybių, praktinių įgūdžių poreikį, kuris užtikrina kompleksinės pagalbos suteikimą (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, 2016). Tyrimo duomenimis, respondentai apibendrintai „sutinka“ su visomis tyrime paminėtomis kompetencijomis ir norėtų jas patobulinti: 1) planavimas, 2) išklausymas, 3) lyderystė, 4) konfliktų sprendimas, 5) organizuotumas, 6) iniciatyvumas, 7) kritinis mąstymas, 8) konsultavimas, 9) kūrybiškumas, 10) profesinių ribų nustatymas, 11) palaikymas, 12) ugdymas. Kiek žemesnį įvertį pasiekė išklausymo ir lyderystės kompetencijos, tačiau apibendrinus, buvo priskirta „sutinka“ kategorijai. Nors mokslininkai išskiria lyderystę kaip itin svarbų komponentą norint gerinti socialinio darbo kokybę vaikų globos sistemoje, tačiau tiriamieji visapusiško pritarimo tam neskiria

(Rees Centre, 2017). Darant gautų duomenų analizę, buvo galima pastebėti reikšmingų skirtumų tarp tiriamųjų darbo patirties ir tobulintinų kompetencijų (p reikšmė <0.05) (žiūrėti: lentelė nr. 4): planavimo, išklausymo, iniciatyvumo ir ugdymo kompetencijų tobulinimas išsiskyrė pagal darbuotojų darbo patirtį (iki vienerių metų dirbantiems specialistams norima patobulinti kompetencijas, turint daugiau darbo patirties, sumažėja kompetencijų tobulinimo poreikis).

Lentelė nr. 4. Reikšmingas ryšys tarp tobulintinų kompetencijų ir BVGN darbuotojų darbo patirties
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2024.

Kokias kompetencijas norėtumėte patobulinti?	Pasirinkimas	Darbo patirtis				
		Iki 1 metų	1 – 3 metų	4 – 8 metų	9 – 15 metų	16 ir daugiau metų
Planavimas	Visiškai sutinku (4)					
	Sutinku (3)	(0,016)				
	Nesutinku (2)				(0,016)	
	Visiškai nesutinku (1)					
Išklausymas	Visiškai sutinku (4)					
	Sutinku (3)	(0,038)				
	Nesutinku (2)			(0,038)		
	Visiškai nesutinku (1)					
Iniciatyvumas	Visiškai sutinku (4)					
	Sutinku (3)	(0,035); (0,007)				
	Nesutinku (2)			(0,007)	(0,035)	
	Visiškai nesutinku (1)					
Ugdymas	Visiškai sutinku (4)					
	Sutinku (3)	(0,018)				
	Nesutinku (2)				(0,018)	
	Visiškai nesutinku (1)					
Statistinio reikšmingumo lygmuo ,05α						

Svarbu išsiaiškinti kaip tiriamieji kompetencijas tobulina: „visiškai sutinkama“, kad kompetencijos keliamos dalyvaujant mokymuose, seminaruose, konsultuojantis su kolegomis, dalyvaujant supervizijose bei skaitant literatūrą. Kiti kompetencijų tobulinimo būdai priskiriami „sutinku“ kategorijai: dalyvavimas intervizijose, tinklalaidžių klausymas. Mažiausiai naudojamas būdas tobulinti kompetencijas, priskirtas „nesutinku“ kategorijai – konsultavimasis profesinių sąjungų susitikimuose. Nors LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2022) įvardija, kad Lietuvoje

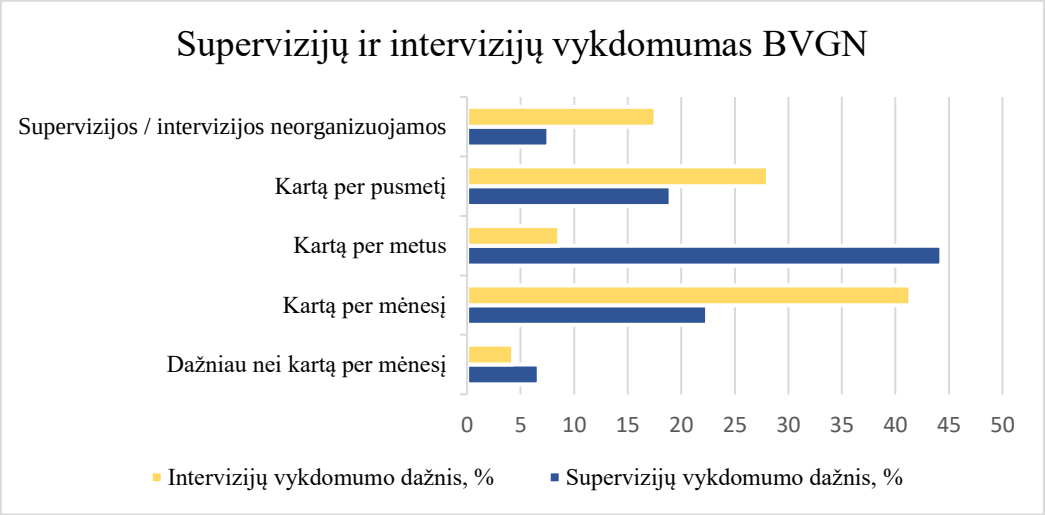
darbuotojų, priklausančių profesinėms sąjungoms, skaičius nuo visų dirbančiųjų augo 2019–2020 m., pakilo (0,8 proc.), tačiau tyrimo duomenys išskiria prieštaraujančią tendenciją.

Rees Centre (2017) duomenimis, norint pagerinti socialinio darbo kokybę, būtinas nuolatinis mokymasis, prisitaikymas prie inovacijų. Rezultatai atskleidžia, kad dauguma (91 proc.) atsakiusiųjų kompetencijos tobulinimui skiria 16 ir daugiau valandų mokymams, o 8,6 proc. skiria 8 – 16 val. Maža dalis (0,4 proc.) atsakiusiųjų kompetencijų tobulinimui skiria iki 8 val. Lietuvoje socialinių paslaugų srities darbuotojai privalo tobulinti savo profesinę kompetenciją dalyvaudami mokymuose ne mažiau kaip 16 akademinių valandų per metus, tačiau galima pastebėti, kad 9 proc. tiriamųjų nesilaiko reikalavimų ir mokymams skiria mažiau laiko (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Būtina paminėti, kad bendruomeninių vaikų globos namų veiklos apraše įvardijamas sąlygų sudarymas darbuotojams nuolat tobulinti savo profesinę kvalifikaciją, todėl galima daryti prielaidą, kad visi darbuotojai turi galimybę tobulinti savo kompetencijas (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Pažymima, kad dauguma (93,8 proc.) tiriamųjų yra išklausę GIMK mokymus. Išklausiusieji apibendrintai įvertina GIMK programą kaip „labai naudinga“. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (2019) apibrėžia, jog bendruomeniniuose vaikų globos namuose asmenys gali dirbti tik išklausius privalomus GIMK mokymus, tačiau tyrimas atskleidžia, kad šiuo metu yra dirbančiųjų vis dar neišklausiusių mokymų. Ši tiriamųjų grupė įvardija, kad mokymų neišklausymo priežastys yra: darbdaviai nereikalavo mokymų (61.5 proc. nedalyvavusių mokymuose), nebuvo vietos mokymuose (23,1 proc.), nematau prasmės šiuose mokymuose (15,4 proc.). Taigi, įvairios priežastys gali lemti dėl ko neišklausoma GIMK programa. Mokslininkai akcentuoja, kad vaikų globos restruktūrizavimo proceso metu socialiniams darbuotojams būtina tobulinti kvalifikaciją, kurią turi lydėti individuali iniciatyva, darbovietės paskatos (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, 2016).

Siekiant užtikrint efektyvų veiklų vykdymą, emocinį balansą ir įgūdžių plėtimą, rekomenduojama socialinę praktiką remti komandos susitikimais, dažnomis supervizijomis bei intervizijomis (Rees Centre, 2017). Pasak tiriamųjų, komandos susirinkimai vidutiniškai vyksta kartą per mėnesį. Pastebima, kad 88,6 proc. atsakiusiųjų supervizijose dalyvauja. Pažymimas supervizijų nevienodas vykdomumas (žiūrėti: 7 paveikslas): didžiosios dalies (44,3 proc.) tyrime dalyvavusių asmenų darbovietėse supervizijos vyksta kartą per metus, mažesnės tiriamųjų dalys pažymi, kad vyksta kartą per mėnesį, kartą per pusmetį, dažniau nei kartą per mėnesį, tačiau 7,6 procentams tiriamųjų supervizijos neorganizuojamos. Tad, nors daugelis tiriamųjų sudalyvauja organizuojamose supervizijose, dalis respondentų to padaryti negali. Kiaunytės ir Lygnugarienės (2019) atliktame tyrime pabrėžiama, kad supervizijos procese praplečiamas socialinio darbuotojo profesinio pažinimo laukas, naujų rolių, pareigų suvokimas, įgūdžių išplėtimas. Duomenys atskleidžia, kad intervizijose

dalyvauja 79 proc. tiriamųjų. Intervizijų vykdomumas išsiskyrė (žiūrėti: 7 paveikslas): 41,4 proc.

7 paveikslas. Supervizijų ir intervizijų vykdomumas BVGN
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

respondentų vyksta kartą per mėnesį, kiek mažesnė dalis paminėjo, kad vyksta kartą per pusmetį, kartą per metus, o 4,3 proc. vyksta dažniau nei kartą per mėnesį. Pastebima, kad 17,6 proc. intervizijos neorganizuojamos. Iš duomenų išsiskiria intervizijos neorganizavimo aspektas, dėl prieštaravimo į akcentuojamą vaiko gerovės srityje dirbančių specialistų profesinės kompetencijos tobulinimą, būtinumą dalyvauti mokymuose, lavinti įgūdžius (Kiaunytė, Lygnugarienė, 2019; Rees Centre, 2017; LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

Apibendrinus gautus rezultatus, galima pastebėti, kad iš pažymėtų kompetencijų visos buvo norimos patobulinti, tik lyderystės ir išklausymo kompetencija sulaukė kiek mažesnio pritarimo. Pasireiškė skirtumai tarp darbo patirties ir siekio tobulinti kompetencijas. Tiriamieji įvairiais būdais kelia kompetencijas, rečiausiai konsultuojantis profesinių sąjungų susirinkimuose. Duomenys atskleidė, kad dauguma respondentų skiria 16 ir daugiau val. mokymams, yra išklausę privalomąją GIMK programą ir dalyvauja komandos susirinkimuose, supervizijose, intervizijose, kurių organizavimas pasiskirsto netolygiai.

4.5 Socialinio darbo iššūkiai bendruomeniniuose vaikų globos namuose

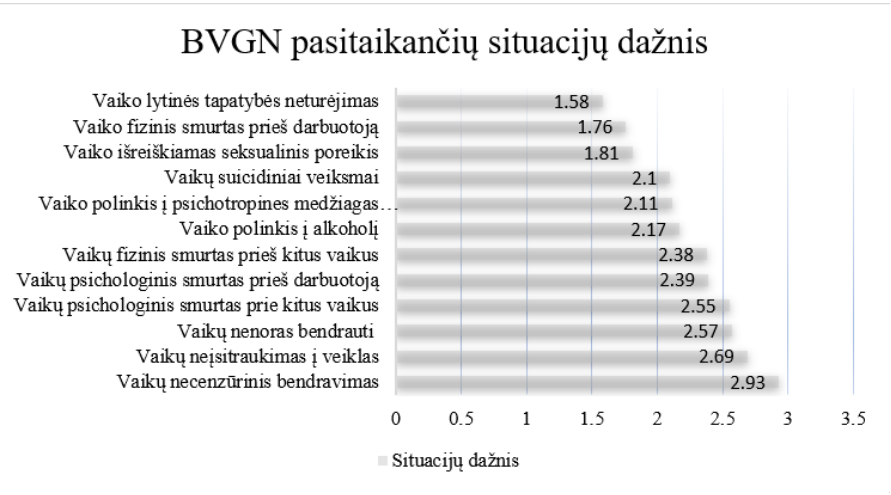
Bendruomeninių vaikų globos namų specialistų prioritetas sukurti artimus santykius su globojamais vaikais, užtikrinti jų poreikius, tačiau dėl socialinių paslaugų kontrolės, darbo organizavimo, kyla iššūkių, ne visuomet pavyksta atliepti geriausius vaikų interesus (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, 2016). Tad, siekta išsiaiškinti vaikų skaičių bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad 46,7 proc. tiriamųjų darbovietėse gyvena 4 – 6 vaikai, o 35,2 proc. paminėjo, kad BVGN kuriame dirbama gyvena 7 – 8 vaikai. Kita dalis atsakiusiųjų pasiskirstė mažomis procentinėmis išraiškomis: 7,6 proc. pažymi, kad BVGN gyvena

daugiau nei 10 vaikų, 6,2 proc. paminėjo, kad darbovietėje gyvena mažiau nei 4 vaikai, o likę (4,3 proc.) paminėjo, kad 8 – 10 vaikai. Iš gautų duomenų galima suprasti, kad skirtingose įstaigose gyvena įvairus skaičius vaikų, tačiau apibendrintai darbuotojams tenka dirbti su LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2021) nustatyta bendruomeninių vaikų globos namų vaikų kiekio norma (iki 8 vaikų). Pastebima, kad didžiausia dalis (68,6 proc.) tiriamųjų įvardija, kad BVGN tiesiogiai su vaikais dirba 5 – 6 darbuotojai. Kita vertus, (3,3 proc.) tiriamųjų pamini, kad darbovietėse kartu su vaikais dirba 2 darbuotojai. Nors dauguma darbuotojų dirba su pakankama komandos sudėtimi, tačiau atsiranda situacijų, kai bendruomeniniuose vaikų globos namuose pasireiškia darbuotojų trūkumas. Tyrimuose akcentuojama, kad darbuotojų trūkumas neigiamai paveikia specialistų psichologinę būseną, tiesiogiai paliečia socialinių paslaugų kokybę (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, 2016). Būtina paminėti, kad darbovietėse iš gyvenančių vaikų, apibendrintai „keli vaikai“ mokosi pagal specialią programą. Literatūroje pažymima, kad nemaža dalis vaikų, turinčių specialiųjų poreikių, prašo pagalbos mokantis, tačiau dėl galimo pareigybių kiekio, kompetencijų stokos BVGN darbuotojams pavyksta užtikrinti ribotą mokymosi pagalbą (BGI Consulting, Contextus. 2020).

Tyrimo rezultatai parodė, kad daugumai tiriamųjų (53,3 proc.) tenka dirbti viršvalandžius. Dirbantieji viršvalandžius išskyrė priežastis: personalo trūkumas (52,68 proc.), asmeninis siekis emociškai suartėti su BVGN vaikais (22,32 proc.), darbų nepaskirstymas (13,39 proc.), finansinės paskatos (3.57 proc.) ir naujai išskirta kategorija - nenumatytos situacijos (8,04 proc.). Galima pastebėti, kad labiausiai dominuojanti viršvalandžių dirbimo priežastis – personalo trūkumas, o mažiausiai – finansinės paskatos. Kiaunytė ir Lygnugarienė (2019) savo straipsnyje pamini, jog socialinių paslaugų kokybė priklauso ne tik nuo specialisto kompetencijų, bet ir nuo darbo organizavimo, esančių sąlygų: galimas poveikis darbo krūviui, skiriamų paslaugų kiekiui, laiko rėmams.

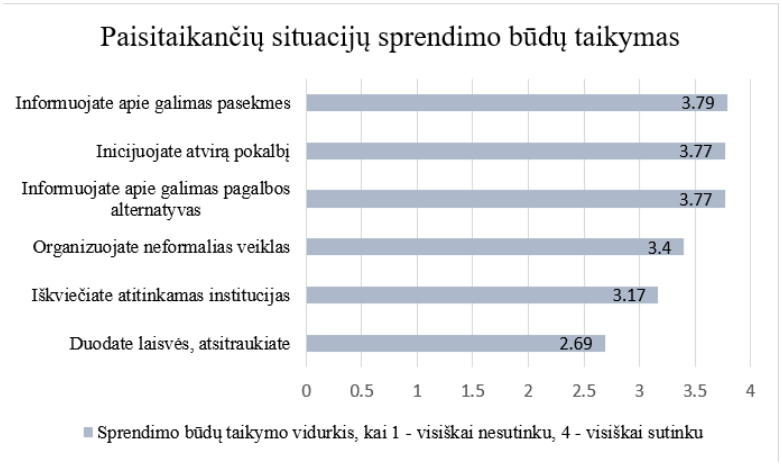
Darbuotojai bendruomeniniuose vaikų globos namuose susiduria su įvairiomis situacijomis, kurios pasireiškia dažnumu, 1 – niekada, 4 - visada (žiūrėti: 8 paveikslas): apibendrintai „dažnai“ susiduriama su vaikų necenzūriniu bendravimu, neįsitraukimu į veiklas, nenoru bendrauti, psichologiniu smurtu prieš kitus vaikus. Kitos situacijos apibendrintai pasitaiko retai: vaikų psichologinis smurtas prieš darbuotoją, fizinis smurtas prieš kitus vaikus, vaiko polinkis į alkoholį, polinkis į psichotropines medžiagas (tik narkotikai), vaikų suicidiniai veiksmai, vaiko išreiškiamas seksualinis poreikis (rodyti savo genitalijas, priekabiauti prie kitų vaikų, darbuotojų ir pan.), vaikų fizinis smurtas prieš darbuotoją bei vaiko lytinės tapatybės neturėjimas (vaikas save identifikuoja priešinga lytimi nei biologinė). Pastebima, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose darbuotojai mažiausiai susiduria su situacija, kai pasireiškia vaiko lytinės tapatybės

neturėjimas. Literatūroje lytinis tapatumas atsiskleidžia asmens savęs suvokimą kaip vyro, moters ar

8 paveikslas. BVGN pasitaikančių situacijų dažnis
Šaltinis: sudarė darbo autorė, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

kitos lyties vaidmeniu, kuris pasireiškia per aplinkinio pasaulio suvokimą, biologinius, socialinius žmogaus būties aspektus (Petrėnaitė, 2017). Įvardijama, kad likę be tėvų globos vaikai yra pažeidžiamesni kitų įtakai, linkę sekti lyderius, į juos lygiuotis, dėl to gali pasireikšti klaidingas savęs suvokimas (Burvytė, Kocai 2017). Dėl užfiksuotos Lietuvos statistikos, kurioje akcentuojamas galimai 50 asmenims pasireiškiantis lytinės tapatybės neturėjimas, galima daryti prielaidą, kad translytiškumo aspektas nėra dažnas, todėl bendruomeniniuose vaikų globos namuose pasireiškia itin retais atvejais (Lietuvos bioetikos komitetas, 2023). Kita vertus, tiriamieji atskleidė kaip išvardintas situacijas sprendžia (žiūrėti 9 paveikslas): „visiškai sutinkama“ su būdais, kad informuojama apie

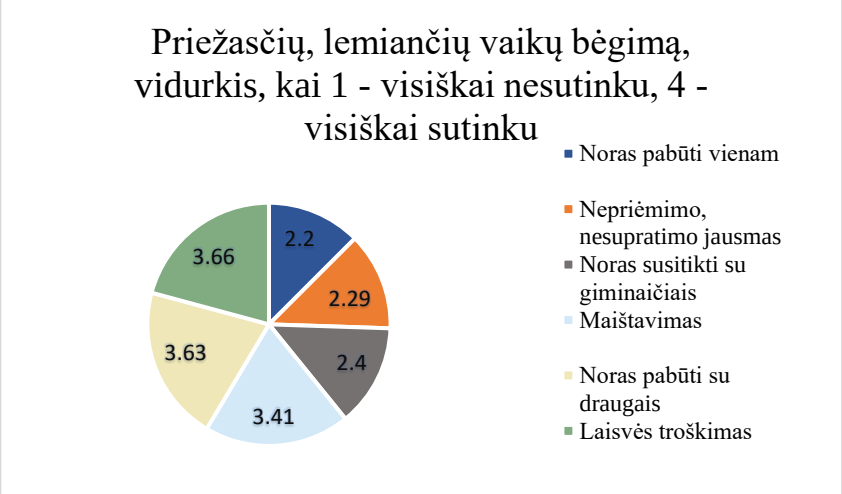

9 paveikslas. Pasitaikančių situacijų sprendimo būdų taikymas
Šaltinis: sudarė darbo autorė, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

galimas veiksmų, elgesio pasekmes, informuojama apie galimas pagalbos alternatyvas, inicijuojamas atviras pokalbis. Kiek mažesnis pritarimas pasiskirsto ties kitais sprendimo būdais: organizuojamos neformalios veiklos, iškviečiamos atitinkamos institucijos, duodama laisvė, atsitraukiama. 19 tiriamųjų papildomai išskyrė nepaminėtus aspektus: kreipiamasi pagalbos į specialistus (36,8 proc.), informuojama bei įtraukiama administracija (26,3 proc.), nustatomos ribos ir taisyklės (15,8 proc.),

vykdomos bendros diskusijos (15,8 proc.), vaikui turint giminystės ryšių, įtraukiami artimieji (5,3 proc.). Apibendrinant atsakymus, mažiausiai pritariama situacijų sprendimo būdui – duodate laisvės, atsitraukiate. Pažymima, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose esantys vaikai stokoja savistabos, savidrausmės įgūdžių, todėl galima daryti prielaidą, kad laisvės suteikimas neišspręstų kylančių situacijų (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2022).

Hoikkala ir Kemppainen (2015) tyrime minima, kad bėgimas iš institucijų yra pripažintas kaip sunkumus keliantis veiksnys, dėl būtino staigaus reagavimo, kuris reikalauja daugybės išteklių, tarpinstitucinių bendradarbiavimų. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose 52,9 procentams tiriamųjų neteko susidurti su vaikų bėgimu iš BVGN, o likusi tiriamųjų dalis pastebi vaikų fiksuojamą bėgimą iš BVGN: 16,7 proc. įvardija, kad vaikai bėga kartą per pusmetį, 12,4 proc. pažymi vaikų bėgimą dažniau nei kartą per mėnesį. Likę procentai pasidalina vienodai (9 proc.) ir įvardija, kad bėga kartą per mėnesį, kartą per metus. Galima pastebėti, kad virš pusės apklaustųjų savo darbovietėse nesusiduria su vaikų bėgimu iš globos namų, tačiau likusieji pastebi vaikų fiksuojamą bėgimą įvairiu dažnumu. Moksliniuose šaltiniuose minimi skirtingų bėgimų motyvai, kurie atskleidžia jaunuolių esamą savijautą, signalizuoja ties kokiais aspektais iškyla socialinių veiklų sutelktumo poreikis (Hoikkala, Kemppainen, 2015). Tiriamųjų grupė, kuri susiduria su vaikų bėgimu iš BVGN, apibendrintai „visiškai sutinka“ su vaikų bėgimo priežastimis (žiūrėti 10 paveikslas): laisvės troškimas, noras pabūti su draugais. Respondentai apibendrintai „nesutinka“, kad

10 paveikslas. Priežasčių, lemiančių vaikų bėgimą, vidurkis
Šaltinis: sudarė darbo autorė, remiantis tyrimo duomenimis, 2024.

vaikai bėga iš bendruomeninių vaikų globos namų dėl noro susitikti su giminaičiais, nepriėmimo, nesupratimo jausmo, noro pabūti vienam. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose vaikai turi galimybę gyventi individualiuose kambariuose, kurie užtikrina galimybę pabūti vieniems, atsiriboti nuo drauge gyvenančių asmenų ir taip išlaikyti vidinę pusiausvyrą (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021). Tad, pasikeitusi gyvenamoji aplinka užtikrina visus individualius asmens

poreikius, dėl ko galimai nepasireiškia troškimas bėgti iš BVGN norint pabūti vieniems, dėl nepriėmimo, nesupratimo jausmo.

Bendravimas su vietos gyventojais, įsitraukimas į gyvenvietės renginius leidžia bendruomeninių vaikų globos namų vaikams ugdyti komunikacinius, bendradarbiavimo, santykių kūrimo įgūdžius, kurie itin svarbus pozityviam asmenybės formavimui (Raudeliūnaitė, Gudžinskienė, 2018). Atsižvelgiant į tyrimo dalyvių nuomone, įvairūs indikatoriai (žiūrėti: lentelė nr. 5) atskleidžia vaikų, gyvenančių BVGN, prisitaikymą bendruomenėje.

Lentelė nr. 5. Indikatoriai, atskleidžiantys vaikų prisitaikymą bendruomenėje
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 2024.

Pasirinkimų vidurkis, kai 1 – visiškai nesutinku, 4 visiškai sutinku	Indikatoriai, atskleidžiantys vaikų prisitaikymą bendruomenėje, N = 210			
	Vaikas noriai eina į mokyklą	Vaikas aktyviai įsitraukia į užklasines veiklas	Vaikas jaučiasi priimtas užklasinėse veiklose	Vaikas turi artimų draugų ratą už BVGN ribų
	3,27	3,28	3,41	3,45
Papildomai paminėti indikatoriai, atskleidžiantys vaikų prisitaikymą bendruomenėje, N = 38				
Pasirinkimai, proc.	Vaikų įsitraukimas į bendruomenės, miesto veiklas	Vaikų pozityvūs santykiai su kaimynais, saugumo jausmas gyvenvietėje	Vaikų atviras bendravimas, drąsa išreikšti mintis	Savanorystė
	52,6 proc.	21 proc.	18,4 proc.	8 proc.

Tiriamieji sutinka, kad indikatoriai: vaikas turi artimų draugų ratą už bendruomeninių vaikų globos namų ribų, jaučiasi priimtas užklasinėse veiklose, aktyviai įsitraukia į užklasines veiklas, noriai eina į mokyklą, atskleidžia vaiko prisitaikymą bendruomenėje. 38 respondentai pasidalino papildomais indikatoriais, kurie atskleidžia vaikų, gyvenančių BVGN, prisitaikymą bendruomenėje: vaiko įsitraukimas į bendruomenės, miesto veiklas, pozityvūs santykiai su kaimynais, saugumo jausmas gyvenvietėje, atviras bendravimas, drąsa išreikšti savo mintis, savanorystė. Iš tyrimo duomenų, galima suprasti, kad dažniausiai pritariama indikatoriui: vaikas turi artimų draugų ratui už BVGN ribų, mažiausiai palaikomas indikatorius – vaikas noriai eina į mokyklą. Moksliniuose šaltiniuose minima, kad vaiko nenoras lankyti mokyklą gali priklausyti nuo asmeninės būsenos, motyvacijos, akademinių sunkumų, prioritetų pasiskirstymo (Arlauskaitė, 2016). Tad galima daryti prielaidą, kad mokyklos nelankymas dėl įvairių priežasčių sąlygojimo, neatskleidžia vaiko prisitaikymo bendruomenėje.

Nepaisant pasitaikančių darbo iššūkių, tyrimo dalyviai apibendrintai pažymėjo, kad yra „visiškai patenkinti“ savo darbu. Duomenys atskleidė, kad 6,2 proc. tiriamųjų yra nepatenkinti, visiškai nepatenkinti savo darbu. Galima manyti, kad dauguma dalyvių jaučiasi patenkinti savo darbu ir vaikų globos sistemos pertvarkos pokyčiai pozityviai veikia jų darbo sąlygas (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023) .

Apibendrinant duomenis, dauguma dirba įstaigose, kuriose vaikų skaičius siekia nustatytas normas (iki 8 vaikų) ir keli vaikai mokosi pagal specialiąją programą. Pažymima, kad darbuotojų skaičius tiesiogiai dirbantis su vaikais apibendrintai įvardinamas 5 – 6 specialistai, tačiau virš pusės tiriamųjų dirba viršvalandžius. Bendruomeniniuose vaikų globos namuose susiduriama su įvairiomis situacijomis ir jos sprendžiamos informuojant apie galimas elgesio pasekmes, pagalbos alternatyvas, inicijuojant atvirą pokalbį. Pastebima, kad dalis tiriamųjų susiduria su vaikų bėgimu iš BVGN, kuriuos paskatina noras pabūti su draugais, laisvės troškimas. Be to, tyrimo duomenimis vaikų prisitaikymas bendruomenėje fiksuojamas įvairiais indikatoriais, tačiau labiausiai išryškėjo - vaikas turi artimų draugų ratą už bendruomeninių vaikų globos namų ribų.

IŠVADOS

1. Institucinės vaikų globos sistemos vystymasis buvo lydimas gerų ketinimų – apsaugoti vaikus ir suteikti jiems gyvenimo sąlygas, tačiau dėl organizavimo aspektų bei prastų paslaugų pobūdžio, ilgainiui pasireiškė neigiamas poveikis vaikų socializacijai, raidos vystymąsi. Vaikų globos sistemos pertvarkos pradžia buvo sąlygota iššūkių įtraukiant įstaigose dirbančius specialistus, išsiskiriančių pertvarkos prioritetų bei dėmesio stokos vaiko interesams. Deinstitucionalizacijos procese išryškėjo fokusavimasis į šeimos stiprinimą, paslaugų bei paramos suteikimą bendruomenėje bei alternatyvios globos skatinimą. Vaikų globos pertvarkos procesas pasiekė užsibrėžtus tikslus, tačiau atskleidė rizikos faktorius: trūkstamas finansavimas kompetentingų specialistų paruošimui bei neužtikrinami visapusiški vaiko poreikiai.
2. Bendruomeninių vaikų globos namai leidžia vaikams augti tarsi daugiavaikėje šeimoje, kurioje atsižvelgiama į kiekvieno vaiko poreikius, ugdomasi atsakomybių bei pareigų. Pažymima, kad specialistai kuria pasitikėjimu grįstus santykius, leisiančius vaikams jaustis išklausytiems, galintiems priimti sprendimus. Atsižvelgiant į geriausius vaikų interesus, bendruomeniniuose vaikų globos namuose skatinamas ryšio su biologiniais tėvais palaikymas bei kompleksinės pagalbos suteikimas šeimai. Šiuose globos namuose prioretizuojamas įgalinančios aplinkos kūrimas, kurioje vaikai įsitraukia į ugdomąsias veiklas, lavina savarankiškumo įgūdžius.
3. Remiantis tyrimo duomenimis, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojai kartu su vaikais atlieka skirtingo pobūdžio veiklas, taiko metodus, kurie užtikrina artimą šeimos modelį bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Pažymėtina, kad įvairūs aspektai leidžia darbuotojams suprasti apie saugų ryšį su vaiku ir užfiksuoti, kad dauguma vaikų yra sukūrę saugų ryšį su darbuotojais. Savarankiškumo ugdymas išryškėjo kaip viena iš prioritetinių BVGN veiklų.
4. Tyrimo duomenys patvirtina bendradarbiavimą tarp švietimo įstaigų ir bendruomeninių vaikų globos namų. Išryškėjo priežastys dėl kurių švietimo įstaigos atstovai dažniau linkę kreiptis: vaikų neigiami elgesio aspektai, kaip prastas lankomumas, prastas elgesys pamokų metu. Bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojai dažniau kreipiasi į švietimo įstaigos specialistus dėl noro pasidomėti vaiko akademiniais pasiekimais, socialiniais ryšiais, įsitraukimu į mokyklos veiklas.
5. Rezultatai parodė, kad bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojai išreiškė norą tobulinti turimas kompetencijas, tačiau pastebima, kad turint didesnę darbo patirtį, sumažėja siekis tobulėti. Dauguma darbuotojų kvalifikacijos kėlimui skiria pakankamai valandų ir yra praėję GIMK programą, tačiau pasireiškia priežastys, dėl kurių likusiems tiriamiesiems nepavykstama įsitraukti į kvalifikacijos kėlimą. Išryškėja darbuotojų įsitraukimas į komandos susirinkimus, supervizijas ir intervizijas. Akcentuojamas dalies BVGN supervizijų ir intervizijų neorganizavimo aspektas.

6. Tyrimo duomenimis, BVGN specialistų ir vaikų skaičius atitinka nustatytas normas, nepaisant to, didesnė dalis tiriamųjų dirba viršvalandžius. Pažymima, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose specialistai susiduria su iššūkius keliančiomis situacijomis, apimančios necenzūrinį bendravimą, neįsitraukimą į veikas, bėgimą iš BVGN, kurios sprendžiamos įvairiais metodais. Nepaisant iškylančių iššūkių, fiksuojamas „visiškas pasitenkinimas“ darbu.

LITERATŪRA

1. Adomaitis, M., ir Vaitiekienė, N. (2017). Socialinių darbuotojų patyčių prevencinė veikla vaikų globos namuose. *Mokslo Taikomieji Tyrimai Lietuvos Kolegijose, t. 1(12),* p. 53–61. Prieiga internete: http://ojs.kaunokolegija.lt/index.php/mttlk/article/view/108, [žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.].

2. Ainsworth, F., Hansen, P. (2018). Group Homes for Children and Young People: The Problem Not the Solution. *Children Australia, t. 43(1),* p. 42–46. Prieiga internete: https://www.cambridge.org/core/journals/children-australia/article/group-homes-for-children-and-young-people-the-problem-not-the-solution/6CD21628803FBEF7A2A7F85D94039317, [žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d.].

3. Arlauskaitė, Ž. (2016). Mokymosi motyvacijos trūkumas ar vidinė drama. Ugdymo psichologija, t. 27, p. 86–96. Prieiga internete: https://www.lituanistika.lt/content/64962, [žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d.].

4. Balčiūnė, I. (2021). Neprižiūrimų ir beglobių nepilnamečių problema ir jos sprendimas 1944–1954 metais Lietuvoje. Lietuvos istorijos studijos, t. 47, p. 82–98. Prieiga internete: https://www.journals.vu.lt/lietuvos-istorijos-studijos/article/download/24434/23710, [žiūrėta 2024 m. kovo 25 d.].

5. Balčiūnė, I. (2022). Atsikratymas vaikais sovietmečio Lietuvoje: tėvai, valstybė ir nereikalingi vaikai. *Lietuvos istorijos institutas, t. 1(15),* p. 6–146. Prieiga internete: https://epublications.vu.lt/object/elaba:148214160/MAIN, [žiūrėta 2024 m. kovo 25 d.].

6. Ball, K. (2022). Searching for 'Deeper Magic': A Comparative Exercise in Children's Homes Using a System Analysis. *Practice: Social Work in Action, t. 35(2),* p. 137–151. Prieiga internete: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09503153.2022.2155945, [žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d.].

7. BGI Consulting, Contextus. (2020). Institucinės globos Pertvarkos I-ojo etapo vertinimas. Prieiga internete: https://www.pertvarka.lt/wp-content/uploads/_mediavault/2020/03/Pertvarka_santrauka_20200328.pdf, [žiūrėta 2024 m. vasario 20 d.].

8. Brady, B., Kennan, D., Forkan, C., Tierney, E., Jacksonand, R., Holloway, R. (2019). The participation of children and young people in care: insights from an analysis of national inspection reports in the Republic of Ireland. *Child care in practice, t. 25(1),* p. 22–36. Prieiga internete: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13575279.2018.1537257, [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].

9. Buehler, C. (2020). Family Processes and Children's and Adolescents' Well-Being. *Journal of marriage and family, t. 82(1),* p. 145–174. Prieiga internete: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jomf.12637, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

10. Burvytė, S., Kocai, E. (2017). Socialinių darbuotojų požiūris į vaikų globos namuose augančių vaikų ryšius su biologiniais tėvais. *Socialinis ugdymas. Socialinė klasterizacija tvarioje visuomenėje, t. 45(1),* p. 62–79. Prieiga internete: https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/168afd6e-cdf2-41d2-aa49-e6d55ec4c0d6/content, [žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.].

11. Caldwell, J., McConvey, V., Collins, M. (2019). Voice of the child – raising the volume of the voices of children and young people in care. *Child Care in Practice, t. 25(1),* p. 1–5. Prieiga internete: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13575279.2019.1552447, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

12. Cameron-Mathiassen, J., Leiper, J., Simpson, J., McDermott, E. (2022). What was care like for me? A systematic review of the experiences of young people living in residential care. *Children and Youth Services Review, t. 138(106524),* p. 1–9. Prieiga internete: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740922001608, [žiūrėta 2024 m. kovo 25 d.].

13. Čižikienė, J. (2018). Institutional Care System Transformation: Trends and Perspectives for the Development of Child Care Institutions. *Rezekne: Rezekne Higher Education Institution, t. 2(22),* p. 22–35. Prieiga internete: http://dx.doi.org/10.17770/ercs2018.2.3652, [žiūrėta 2024 m. kovo 25 d.].

14. Dunajevas, E. (2012). Asmeninių socialinių paslaugų deinstitucionalizacija pokomunistinėje Lietuvoje. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika ir Praktika t. 6,* p. 45–63. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/330708883_Asmeniniu_socialiniu_paslaugu_deinstitucionalizacija_pokomunistineje_Lietuvoje, [žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.].

15. Engel de Abreu, P., Kumsta, R., Wealer, C. (2023). Risk and protective factors of mental health in children in residential care: A nationwide study from Luxembourg. *Child Abuse & Neglect, t. 146 (106522),* p. 1–11. Prieiga internete: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213423005100, [žiūrėta 2024 m. sausio 3 d.].

16. Ertekin, Z., Berument, S. K. (2021). Self-concept development of children in institutional care, alternative care types and biological family homes: Testing differential susceptibility. *Applied Developmental Science, t. 25(4),* p. 307–321. Prieiga internete:

https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/10888691.2019.1617146?scroll=top&needAccess=true, [žiūrėta 2024 m. vasario 11 d].

17. Europos Komisija. (2018). Deinstitutionalisation of child care systems in Europe - Transition from institutional to community-based services. Prieiga internete:https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1246&furtherNews=yes&langId=en&newsId=9056, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d.].

18. Europos socialinio fondo agentūra. (2021). Kompleksinės paslaugos. Prieiga internete: https://www.esf.lt/veiklos-sritys/kompleksines-paslaugos/1139#c-50/t-83, [žiūrėta 2024 m. vasario 20 d.].

19. Frimpong-Manso, K., Cudjoe, E., Agbadi, P., Abdullah, A., Deliege, A., Bansal, A. (2023). Deinstitutionalization of children in residential care facilities: Experiences and perceptions of professionals in Ghana. *Child and Family Social Work, t. 29(2*), p. 306–315. Prieiga internete: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cfs.13081, [žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d.].

20. Gabatz, R. I. B., Schwartz, E., Milbrath, V.M. (2019). Institutionalized child care experiences: the hidden side of work. *Rev Gaúcha Enferm, t. 40*, p. 1–9. Prieiga internete: https://pdfs.semanticscholar.org/e1fb/d1c76b3e1db2fa046c7de9dcd8fed4c230da.pdf, [žiūrėta 2024 m. kovo 25 d.].

21. Gaižauskaitė, I., Mikėnė, S. (2014). Socialinių tyrimų metodai: apklausa. *Mykolo Romerio universitetas:* Vilnius, p. 9–266. Prieiga internete: https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/fd33de72-6951-49ef-a787-4e8190f17a0f/content, [žiūrėta 2024 m. balandžio 5 d.].

22. Genienė R., Nedvecka, J. (2021). Globos centrai ir budintys globotojai: nuo projekto iki tvarios socialinės vaiko globos politikos. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika, t. 23, p. 68–83. Prieiga internete: https://epublications.vu.lt/object/elaba:114034133/, [žiūrėta 2024 m. vasario 21 d.].

23. Goldman, P., Bakermans-Kranenburg, M., Bradford, B., Christopoulos, A., Ken, P. L. A., Cuthbert, C., Duchinsky, R., Fox, N., Grigoras, S., Gunnar, M., Ibrahim, R., Johnson, D., Kusumaningrum, S., Agastya, N. L. P. M., Mwangangi, F., Nelson, C., Ott, E., Reijman, S., IJzendoorn, M., Zeanah, C., Zhang, Y., Sonuga-Barke, E. (2020). Institutionalisation and deinstitutionalisation of children 2: policy and practice recommendations for global, national, and local actors. *Lancet Child Adolesc Health, t. 4*, p. 606–633. Prieiga internete: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2352464220300602?via%3Dihub, [žiūrėta 2024 m. vasario 20 d.].

24. Golinowska, S. (2022). On the concept of the deinstitutionalisation of care and the measures taken. Possibilities and limits. *Problemy Polityki Społecznej. Social Policy, t. 57(3)*, p. 215–

237. Prieiga internete: https://www.problemypolitykispolecznej.pl/pdf-156821-85344?filename=On%20the%20concept%20of.pdf, [žiūrėta 2024 m. vasario 21 d.].

25. Griciūtė, J., Senkevičiūtė-Doviltė, L. (2018). Lietuvos socialinės globos įstaigų, dalyvaujančių pertvarkos procese, darbuotojų motyvacijos vertinimas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai. t. 21 (1),* p. 35–53. Prieiga internete: https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/54dc6630-9778-416f-bede-6d8504825996/content, [žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d.].

26. Gudžinskienė, Rimkevičė. (2021). Socialinio darbuotojo darbo turinio pokyčiai teikiant paslaugas bendruomeniniuose vaikų globos namuose vaikams su intelekto ir (ar) psichikos negalia. *Socialinės gerovės tyrimai, t. 19 (2),* p. 114–133. Prieiga internete: https://www.lituanistika.lt/content/96788, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d.].

27. Gudžinskienė, V. (2012). Socialinių darbuotojų, dirbančių vaikų globos namuose, laiko vadyba kaip perdegimo sindromo prevencija. *Societal Innovations for Global Growth, t. 1(1*), p. 976–985. Prieiga internete: https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367189111488/J.04~2012~1367189111488.pdf, [žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.].

28. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R. (2016). The Qualification Improvement of Social Workers Working in Children'S Care Homes in the Context of their Restructuring. *Society. Integration. Education, t. 3,* p. 324–333. Prieiga internete: http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/1455/1827, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 2 d.].

29. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., Uscila, R. (2017). Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose. *Pedagogika, t. 125(1),* p. 158–174. Prieiga internete: https://ejournals.vdu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/1458/959, [žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d.].

30. Gvaldaitė, L. Šimkonytė, S. (2016). Vaikų globos namų deinstitucionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas" judės į priekį? *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika, t. 12,* p. 55–73. Prieiga internete: https://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/9817, [žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d.].

31. Hoikkala, S., Kemppainen, M. (2015). Running away from children's residential care: the Finnish case. International *Journal of Child, Youth and Family Studies, t. 6(3),* p. 466–477. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/304477454_RUNNING_AWAY_FROM_CHILDREN'S_RESIDENTIAL_CARE_THE_FINNISH_CASE, [žiūrėta 2024 m. balandžio 20 d.].

32. Ilgūnė-Martinėlienė, R., Malachovska, V. (2021). Paauglių, išėjusių iš vaikų globos namų į bendruomeninius globos namus, patirtis. Socialinis ugdymas, t. 55(1), p. 71–84. Prieiga

internete: https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/c6a7cbbd-e302-4263-b983-33ed17ffff9c/content, [žiūrėta 2024 m. vasario 11 d.].

33. Islam, T., Fulcher, L. (2021). A Developing World Rejoinder to Children's Rights, Deinstitutionalisation and the Development of Foster Care. *Practice: Social work in action, t. 34(3),* p. 185–195. Prieiga internete: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09503153.2021.2013461, [žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d.].

34. Jungtinių Tautų (JT) vaiko teisių konvencija. (1989). Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848 , [žiūrėta 2024 m. sausio 3 d.].

35. Kiaunytė, A., Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį? *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, t. 23(1)* p. 69–90. Prieiga internete: https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2019~1666966839204/J.04~2019~1666966839204.pdf, [žiūrėta 2024 m. sausio 3 d.].

36. Kuprėnaitė, Ž., Lubienė, J., Dikovičiūtė, D. (2020). Pagalbos vaikui ypatumai po jo atskyrimo nuo biologinės šeimos. *Visuomenės sveikata, t. 30(3),* p. 21–24. Prieiga internete: https://www.lituanistika.lt/content/86974, [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].

37. Lietuvos bioetikos komitetas. (2023). Transeksualumo etinės problemos. Prieiga internete: https://bioetika.lrv.lt/lt/bioetikos-problemos/transeksualumo-etines-problemos/#_ftn8, [žiūrėta 2024 m. balandžio 17 d.].

38. Liobikienė, T. N., Ivanauskienė, V. (2010). Supervizija vaikų globos institucijoje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, t. 6(2),* p. 105–117. Prieiga internete: https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:6134792/datastreams/MAIN/content, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d.].

39. LR Seimas. (2017). Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/71039aa2b98511e7967a9645b537eb05, [žiūrėta 2024 m. vasario 20 d.].

40. LR seimas. (2018). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=j4afziaw&actualEditionId=yRiPrvSAem&documentId=e711b850aa6011e7a65c90dfe4655c64&category=TAD, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

41. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). Įmonių socialinės atsakomybės šalies (Lietuvos) lygmeniu 2019–2021 m. laikotarpiu vertinimo analizės ataskaita. P. 2–29. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/isa/%C5%A0%C4%AESA%20ataskaita.pdf, [žiūrėta 2024 m. balandžio 10 d.].

42. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2012). Dėl Neįgalių vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalių asmenų socialinės globos namų deinstitucionalizacijos strateginių gairių patvirtinimo. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.437781?jfwid=q8i88l7l1, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 2 d.].

43. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2018). Vaiko teisių apsaugos sistemos centralizacija. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-centralizacija/, [žiūrėta 2024 m. vasario 21 d.].

44. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2019). Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. A1-141 „Dėl Atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/69139d402b0711ea8f0dfdc2b587956, [žiūrėta 2024 m. vasario 21 d.].

45. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2020). Dėl socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymo Nr. A1-83 „Dėl Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“ pakeitimo. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5961c45238ce11eb8c97e01ffe050e1c, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 2 d.].

46. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2021). Dėl Bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609e30e255df11eba1f8b445a2cb2bc7?jfwid=-vvheralp, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

47. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2021). Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymo Nr. A1-92 „Dėl Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo tvarkos aprašo bei Socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f41b2bd2ebed11eb866fe2e083228059?jfwid=v8365zle4, [žiūrėta 2024 m. balandžio 10 d.].

48. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2021). Gyvenimas bendruomeniniuose vaikų globos namuose: tai namai, o ne institucija. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/gyvenimas-bendruomeniniuose-vaiku-globos-namuose-tai-namai-o-ne-institucija?lang=lt, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

49. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2023). Dėl Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašo

patvirtinimo. Prieiga internete: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1f4830d0fce311e78bcec397524184ce/asr, [žiūrėta 2024 m. vasario 21 d.].

50. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2023). Dėl Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekso patvirtinimo. Prieiga internete: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f596df101af111eeb233e8b04dc9bb3d, [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].

51. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2023). Vaikų globos sistemos pokyčiai: mažesnis vaikų institucijose skaičius, daugiau budinčių globotojų. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/vaiku-globos-sistemos-pokyciai-mazesnis-vaiku-institucijose-skaicius-daugiau-budinciu-globotoju?lang=lt, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 2 d.].

52. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2023). Vaikų globos sistemos pokyčiai: mažesnis vaikų institucijose skaičius, daugiau budinčių globotojų. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/vaiku-globos-sistemos-pokyciai-mazesnis-vaiku-institucijose-skaicius-daugiau-budinciu-globotoju/, [žiūrėta 2024 m. vasario 21 d.].

53. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024). Institucinės globos pertvarka. Prieiga internete: https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/institucines-globos-pertvarka/, [žiūrėta 2024 m. kovo 25 d.].

54. LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. (2018). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2017 metų veiklos ataskaita. P. 13–26. Prieiga internete: http://vtaki.lt/lt/vtaki-veiklos-sritys/veiklos-ataskaitos?page=2, [žiūrėta 2024 m. sausio 3 d.].

55. McPherson, L., Vosz, M., Gatwiri, K., Parmenter, N., Macnamara, N., Mitchell, J., Tucci, J. (2021). What does research tell us about young people's participation in decision making in residential care? A systematic scoping review. *Children and Youth Services Review, t. 122(105899),* p. 1–11. Prieiga internete: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740920323215?via%3Dihub, [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].

56. Merz, E., Harlé, K., Noble, K., McCall, R. (2016). Executive Function in Previously Institutionalized Children. *Child development perspectives t. 10(2),* p. 105–110. Prieiga internete: https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cdep.12170?casa_token=N2Wu0dnFSMUAAAAA%3AJVxR5FXJRClf_N606vxLPsmp5r_-SSdGZ6V-QLpHNYFNVq_y04_lWGuuSvqCqnGVhER3Ji5mH2ZACA, [žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.].

57. Morrison, S. (2016). In care, aftercare and caring for those in care: my successful care journey. *Child Care in Practice , t. 22(2),* p. 113–127. Prieiga internete: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13575279.2015.1102123, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

58. Negård, I., Ulvik, O., Oterholm, I. (2020). You and me and all of us: The significance of belonging in a continual community of children in long-term care in Norway. *Children and Youth Services Review, t. 118(105352),* p. 1–9. Prieiga internete: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740920305491?via%3Dihub, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d.].

59. Petrėnaitė, D. (2017). Lytinio identiteto samprata ir jos problematika šiuolaikinėje teisėje. Jurisprudencija, 24(1), p. 150–165. Prieiga internete: https://www.lituanistika.lt/content/66787, [žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d.].

60. Pivorienė, J. (2020). Deinstitutionalization of the child care system in Lithuania. *International Journal of Child, Youth and Family Studies, t. 11(4.1),* p. 121–131. Prieiga internete: https://journals.uvic.ca/index.php/ijcyfs/article/view/19941, [žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.].

61. Poviliūnas, A. (2014). Investicijos į vaikus: padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties. P. 30–34. Prieiga internete: https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=11648&langId=lt, [žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.].

62. Pūras, D. (2012). Institucinė globa – vaikų iki trejų metų amžiaus teisių pažeidimas. *JT vyriausiojo žmogaus teisių komisarų biuro Europos regiono padalinys*, p. 5–62. Prieiga internete: http://vtaki.lt/uploads/documents/files/naujienos/institucine-globa-vaiku-iki-treju-metu-amziaus-teisiu-pazeidimas.pdf, [žiūrėta 2024 m. sausio 14 d.].

63. Raudeliunaitė, R., Gudžinskienė, V. (2018). The Development of Social Skills of Young People Living in Community Care Homes. *Society. Integration. Education. t. 3,* p. 368–377. Prieiga internete: https://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/3184/3084, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

64. Raudeliūnaitė, R., Gudžinskienė, V. (2022). Vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymasis bendruomeniniuose vaikų globos namuose: vaikų patirčių analizė. *Pedagogika, t. 145(1),* p. 233–257. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/360842613_Vaiku_savarankisko_gyvenimo_igudziu_ugdymasis_bendruomeniniuose_vaiku_globos_namuose_vaiku_patirciu_analize#fullTextFileContent, [žiūrėta 2024 m. balandžio 5 d.].

65. Raudeliūnaitė, R., Gudžinskienė, V. (2023). The Realisation of Children's Right to Participation in Community Children's Care Homes. *Society. Integration. Education., t. 2,* p. 146–157. Prieiga internete: https://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/7064/6131, [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].

66. Rees Centre. (2017). What have we learned about good social work systems and practice? Children's Social Care Innovation Programme: Thematic Report. P. 2 – 38. Prieiga internete: https://www.education.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2019/06/What-have-we-learned-about-good-social-work-systems-and-practice-in-childrens-social-care.pdf, [žiūrėta 2024 m. balandžio 15 d.].

67. Roberts, P. (2021). Are residential care homes really bad for children? Voices of alumni of residential child and youth care in Trinidad and Tobago. *International Social Work, t. 66(3),* p. 685–696. Prieiga internete: https://www.semanticscholar.org/paper/Are-residential-care-homes-really-bad-for-children-Roberts/0c05ed174b947a3291a235a83d77c48b32b16095, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 2 d.].

68. Rusby, J., Jones, L., Crowley, R., Smolkowski, K. (2012). Associations of caregiver stress with working conditions, caregiving practices, and child behaviour in home-based child care. *Early Child Development and Care, t. 183(11),* p. 1589–1604. Prieiga internete: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03004430.2012.742992, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d.].

69. Smith, M., Cameron, C., Reimer, D. (2017). From attachment to recognition for children in care. *British Journal of Social Work, t. 47(6),* p. 1606–1623. Prieiga internete: https://discovery.dundee.ac.uk/ws/portalfiles/portal/18802329/author_accepted_manscript_1_.pdf, [žiūrėta 2024 m. balandžio 5 d.].

70. Steels, S., Simpson, H. (2017). Perceptions of Children in Residential Care Homes: A Critical Review of the Literature. *The British Journal of Social Work, t. 47(6),* p. 1704–1722. Prieiga internete: https://www.jstor.org/stable/26612877, [žiūrėta 2023 m. gruodžio 15 d.].

71. Stražinskaitė, D., Zaleskienė, I. (2017). Alternatyvioji tėvystė: „auginimo“ ir „globos“ reiškinių tarpusavio sąveika. *Pedagogika, t. 128(4),* p. 147–163. Prieiga internete: https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2017~1522831348966/J.04~2017~1522831348966.pdf, [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].

72. Stražnickaitė, D., Kvieskienė, G. (2015). Lietuvos ir Vengrijos vaikų globos sistemų palyginimas. *Socialinis ugdymas. Į bendruomenę orientuota sumanioji socializacija, t. 40(1),* p. 39–53. Priega internete: https://www.lituanistika.lt/content/63850, [žiūrėta 2024 m. sausio 3 d.].

73. Šalaševičiūtė, R., Bedorf, A., Blažys, V., Juodkaitė, D., Kurienė, A., Kurutytė, A., Migaliova, D., Povilaitis, R., Pūras, D., Rimšaitė E. (2021). Children's Rights Situation in the Residential Care and Education Institutions in Lithuania. *Psichikos sveikatos perspektyvos*, p. 3–38. Prieiga internete: https://perspektyvos.org/wp-content/uploads/2021/06/Childrens-Rights-Situation-in-the-Residential-Care-and-Education-Institutions-in-Lithuania.pdf, [žiūrėta 2024 m. sausio 3 d.].

74. Terziev, V. (2019). Process of deinstitutionalization of children at risk in Bulgaria. *IJASOS- International E-Journal of Advances in Social Sciences, t. 5(13),* p. 290–294. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/332910029_PROCESS_OF_DEINSTITUTIONALIZATION_OF_CHILDREN_AT_RISK_IN_BULGARIA, [žiūrėta 2024 m. vasario 20 d.].

75. The Opening Doors for Europe's Children. (2020). Lessons Learned and Recommendations to Strengthen Families and End Institutionalisation for Children in Europe. Prieiga internete: https://www.openingdoors.eu/wp-content/uploads/2020/01/OD-lessons-learned.pdf, [žiūrėta 2024 m. vasario 21 d.].

76. UNICEF. (2018). Small group homes, are not just a place to live, they give children a sense of love and belonging, Prieiga internete: https://www.unicef.org/northmacedonia/stories/small-group-homes-are-not-just-place-live-they-give-children-sense-love-and-belonging, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

77. UNICEF. (2019). What is a Small Group Home? Prieiga internete: https://www.unicef.org/armenia/en/stories/what-small-group-home, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

78. UNICEF. (2020). The role of small-scale residential care for children in the transition from institutionalto community-based care and in the continuum of care in the Europe and Central Asia Region. Prieiga internete: https://www.unicef.org/eca/media/13261/file, [žiūrėta 2024 m. sausio 16 d.].

79. UNICEF. (2021). Family Strengthening and Alternative Care. Prieiga internete: https://www.unicef.org/serbia/en/family-strengthening-and-alternative-care, [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].

80. UNICEF. (2021). Giluminė politikos, programų, paslaugų, biudžeto ir mechanizmų, skirtų kovoti su vaikų skurdu ir socialine atskirtimi Lietuvoje analizė. *UNICEF Europos ir Centrinės Azijos regioninis biuras Ženevoje,* p. 18–22. Prieiga internete: https://www.unicef.org/eca/media/20116/file/Deep%20dive%20Lithuania%20-%20Main%20Report%20in%20Lithuanian.pdf, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 3 d.].

81. UNICEF. (2023). Children in alternative care. Prieiga internete: https://data.unicef.org/topic/child-protection/children-alternative-care/, [žiūrėta 2023 m. lapkričio 2 d.].

82. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. (2019). Dėl Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų pakeitimo. Prieiga internete: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b786210e93911e99f05bdf72918ad4e, [žiūrėta 2024 m. balandžio 18 d.].

83. Valstybinis auditas. (2022). Valstybinio audito ataskaita: Vaiko teisių ir interesų užtikrinimas globojant ir įvaikinant vaikus. Prieiga internete: https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/Download/4319, [žiūrėta 2024 m. kovo 25 d.].

84. Van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M., Bunders-Aelen, J. F.G. (2015). Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art

review. *Child and Family Social Work, t. 20,* p. 129–138. Prieiga internete: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cfs.12082, [žiūrėta 2024 m. vasario 25 d.].

85. Wanglar, E. (2021). Child care institutions in India: Investigating issues and challenges in children's rehabilitation and social integration. *Children and Youth Services Review t. 122(105915),* p. 1–10. Priega internete: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740920323379, [žiūrėta 2024 m. sausio 3 d.].

86. Wissö, T., Melke, A., Josephson, I. (2021). Social workers' constructions of parents to children in foster care. *Qualitative Social Work, t. 21(4),* p. 748–764. Prieiga internete: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/14733250211019455, [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].

87. Žiobienė, E. (2018). Vaikų globos institucija. *Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.* Prieiga internete: https://www.vle.lt/straipsnis/vaiku-globos-institucija/, [žiūrėta 2024 m. kovo 25 d.].

PRIEDAI

Instrumentas

Gerbiamas respondente,

Jūs dalyvaujate tyrimo apklausoje, kuria siekiama išnagrinėti socialinių paslaugų teikimą bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Tyrimą vykdo Vilniaus universiteto Socialinio darbo programos IV kurso studentė Monika Samuolytė. Prašome atidžiai perskaityti informaciją, prieš pradedant atsakinėti į klausimus.

Tyrime kviečiami dalyvauti asmenys, kurie šiuo metu dirba bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Klausimynas sudarytas iš 6 dalių. Kiekviename puslapyje pateikiama po vieną dalį. Jose prašoma atsakyti į klausimus pasirenkant vieną Jums tinkantį atsakymo variantą. Atsakę klausimus vienoje dalyje, tęskite paspaudę mygtuką „KITAS“.

Atsakymams užpildyti galite užtrukti iki 15 minučių. Užpildę klausimyną, paskutiniame puslapyje paspauskite mygtuką „PATEIKTI“.

Ši apklausa yra anoniminė ir informacija, kuri bus surinkta tyrimo metu, išliks konfidenciali. Tyrimo rezultatai bus naudojami tik moksliniais tikslais, apibendrinta forma, nesiejant jų su konkretaus asmens atsakymais.

Dalyvavimas tyrime yra savanoriškas. Jūs galėsite pasitraukti iš tyrimo, bet kuriuo anketos pildymo metu.

Kilus klausimams, galite kreiptis į tyrimo vykdytoją – Moniką Samuolytę, monika.samuolyte@fsf.stud.vu.lt

Dėkoju už skirtą laiką ir bendradarbiavimą!

Šioje apklausoje bus naudojamas bendruomeninių vaikų globos namų trumpinys - BVGN.

Bendradarbiaujama su Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

1. Ar šiuo metu dirbate bendruomeniniuose vaikų globos namuose (toliau – BVGN)?
    - Taip
    - Ne (ačiū už jūsų laiką, apklausa baigiasi)
2. Jūsų lytis
    - Moteris
    - Vyras
    - Kita
3. Jūsų amžius

- 18 – 24
- 25 – 29
- 30 – 39
- 40 – 49
- 50 – 59
- 60 ir daugiau

4. Jūsų išsilavinimas
    - Vidurinis
    - Profesinis
    - Aukštasis koleginis
    - Aukštasis universitetinis
5. Užimamos pareigos:
    - Socialinis darbuotojas / socialinė darbuotoja
    - Individualios priežiūros darbuotojas / darbuotoja
    - Socialinis pedagogas / socialinė pedagogė
    - Pedagogas / pedagogė
    - Psichologas /psichologė
    - Kita (įrašyti)
6. Kokioje savivaldybėje Jūs dirbate?
    - Išskleidžiamasis meniu (išrašytos visos savivaldybės)
7. Jūsų darbo patirtis dirbant vaikų globos įstaigose
    - Iki 1 metų
    - 1 – 3 metų
    - 4 – 8 metų
    - 9 – 15 metų
    - 16 ir daugiau metų
8. Kiek šiuo metu BVGN, kuriame dirbate, gyvena vaikų?
    - Mažiau nei 4 vaikai
    - 4 – 6 vaikai
    - 7 – 8 vaikai
    - 8 – 10 vaikų
    - Daugiau nei 10 vaikų
9. Kiek vaikų, gyvenančių BVGN, mokosi pagal specialią programą?
    - Visi vaikai

- Dauguma vaikų
- Keli vaikai
- Nei vienas vaikas

10. Kiek darbuotojų BVGN tiesiogiai dirba su vaikais (įskaitant Jus)?

- 1 darbuotojas
- 2 darbuotojai
- 3 darbuotojai
- 4 darbuotojai
- 5 darbuotojai
- 6 darbuotojai
- 7 darbuotojai
- 8 darbuotojai
- 9 darbuotojai ir daugiau

11. Kaip dažnai **kartu su vaikais** atliekate šias veiklas?

Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – niekada, 2 – kartą per metus, 3 – kartą per pusmetį, 4 – kartą per mėnesį, 5 – kartą per savaitę, 6 – kasdien.

	1	2	3	4	5	6
Atliekate namų darbus						
Važiuojate apsipirkti						
Gaminate valgyti						
Tvarkotės namus						
Užsiimate aktyvia veikla (pvz., sportuojate, keliaujate į žygius ir pan.)						
Užsiimate sociokultūrine veikla (pvz.:						

lankotės muziejuose, teatre, parodose ir pan.)						
Vykstate į ekskursijas, išvykas						
Žaidžiate įvairius žaidimus (stalo, vaidinimo, kompiuterinius ir pan.)						

12. Jūsų nuomone, kaip BVGN sekasi užtikrinti artimą šeimai aplinką? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – visiškai neužtikrinama, 4 – visiškai užtikrinama.
    - Atsakymų skalė
13. Kaip užtikrinate šeimai artimos aplinkos modelį vaikams? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1-visiškai nesutinku, 4 – visiškai sutinku.

	1	2	3	4
Pareigybių pasiskirstymas				
Laisvės suteikimas vaikams priimant sprendimus				
Socialinių ryšių skatinimas tarp vaikų				
Neformalus bendravimas				

Atviras klausymas				

14. Kaip dar užtikrinate šeimai artimos aplinkos modelį vaikams?
    - Atviras atsakymas
15. Kaip Jūs manote, su kiek vaikų, gyvenančių BVGN, esate sukūrę saugų ryšį?
    - 1 vaikas
    - 2 – 3 vaikai
    - 4 – 6 vaikai
    - 6 ir daugiau vaikai
    - Nesu sukūręs ryšio su vaikais
16. Kaip manote, kiek vaikų, gyvenančių BVGN, turi sukūrę saugų ryšį bent su vienu iš darbuotojų?
    - Visi vaikai
    - Dauguma vaikų
    - Keli vaikai
    - Nei vienas vaikas
17. Kokie aspektai atskleidžia, jog esate sukūrę saugų ryšį su BVGN augančiu vaiku? Pasirinkite teisingą atsakymą, kai 1 – visiškai nesutinku, 4 – visiškai sutinku.

	1	2	3	4
Manęs pasiilgsta				
Į mane kreipiasi sunkiausiais momentais				
Su manimi pasidalina paslaptimis				
Su manimi nori leisti laiką				
Vaikas turi galimybę mane pasiekti nedarbo valandomis				

18. Kokie dar aspektai atskleidžia, jog esate sukūrę saugų prieraišumo ryšį su BVGN augančiu vaiku?
    - Atviras atsakymas
19. Kaip ruošiate vaiką savarankiškam gyvenimui? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – niekada, 4 – visada.

	1	2	3	4
Padedate vaikui organizuoti finansus				
Planuojate savaitės veiklas				
Užtikrinate vaiko užsiėmimų, popamokinių veiklų tęstinumą				
Sprendžiate vaikui kylančius socialinius sunkumus				
Lavinate higienos įgūdžius				
Lavinate vaikų konfliktų sprendimo įgūdžius				
Diegiate moralines vertybes				
Formuojate buitinius įgūdžius (siuvimas,				

skalbimas, tvarkymas ir kt.)				

20. Kaip dar ruošiate vaiką savarankiškam gyvenimui?
    - Atviras atsakymas
21. Kokie indikatoriai atskleidžia vaikų, gyvenančių BVGN, prisitaikymą bendruomenėje? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – visiškai nesutinku, 4 – visiškai sutinku.

	1	2	3	4
Vaikas noriai eina į mokyklą				
Vaikas turi artimų draugų ratą už BVGN ribų				
Vaikas aktyviai įsitraukia į užklasines veiklas				
Vaikas jaučiasi priimtas užklasinėse veiklose				

22. Kokie dar indikatoriai atskleidžia vaikų, gyvenančių BVGN, prisitaikymą bendruomenėje?
    - Atviras atsakymas
23. Ar švietimo įstaigos bendradarbiauja su BVGN darbuotojais?
    - Taip
    - Ne
24. Kokiomis situacijomis švietimo įstaigos kreipiasi į BVGN darbuotojus? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – niekada, 4 – visada.

	1	2	3	4
Vaikas kursto patyčias				

Iš vaiko tyčiojamasi				
Vaiko prastas pamokų lankomumas				
Vaiko prastas elgesys pamokų metu				
Vaikas pavyzdingai elgiasi pamokų metu				
Vaikas, padarė akademinę pažangą				
Vaikas aktyviai įsitraukė į mokyklos veiklas				

25. Kokiomis dar situacijomis švietimo įstaigos susisiekia su BVGN darbuotojais?

- Atviras atsakymas

26. Kokiomis situacijomis Jūs kreipiatės į švietimo įstaigą? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – niekada, 4 – visada.

	1	2	3	4
Vaikas iš mokyklos grįžta prastos nuotaikos				
Vaikas užtrunka mokykloje ilgiau nei įprasta				
Užduodami namų darbai				

vaikui sunkiai išsprendžiami				
Vaikas pasisako apie netinkamą mokytojo elgesį				
Po mokyklos, nuo vaiko dvelkia stiprus tabako kvapas				
Vaikas, po mokyklos grįžta su mėlynėmis ar kitomis smurto žymėmis				
Noras pasidomėti vaiko akademiniu pažangumu				
Noras pasidomėti vaiko socialiniais ryšiais				
Noras pasidomėti vaiko įsitraukimu į mokyklos veiklas				

27. Kokiomis dar situacijomis Jūs kreipiatės į švietimo įstaigą?

- Atviras atsakymas

28. Ar dažnai su išvardintomis situacijomis Jūs susiduriate BVGN? Pasirinkite teisingą atsakymą, jei 1 – niekada, 4 – visada.

	1	2	3	4

Vaikų psichologinis smurtas prieš kitus vaikus				
Vaikų fizinis smurtas prieš kitus vaikus				
Vaikų psichologinis smurtas prieš darbuotoją				
Vaikų fizinis smurtas prieš darbuotoją				
Vaikų nenoras bendrauti				
Vaikų suicidiniai veiksmai				
Vaikų neįsitraukimas į veiklas				
Vaikų necenzūrinis bendravimas				
Vaiko polinkis į psichotropines medžiagas (tik narkotikai)				
Vaiko polinkis į alkoholį				
Vaiko išreiškiamas seksualinis polinkis (rodyti				

savo genitalijas, priekabiauti prie kitų vaikų, darbuotoju ir pan.)				
Vaiko lytinės tapatybės neturėjimas (kai vaikas save identifikuoja kaip, pvz., berniuką, nors yra mergaitė)				

29. Kokias būdais sprendžiate prieš tai išvardintas pasitaikančias situacijas BVGN? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – visiškai nesutinku, 4 – visiškai sutinku.

	1	2	3	4
Inicijuojate atvirą pokalbį				
Duodate laisvės, atsitraukiate				
Organizuojate neformalias veiklas				
Informuojate apie galimas pagalbos alternatyvas				
Informuojate apie galimas pasekmes				
Iškviečiate atitinkamas institucijas				

30. Kokiais dar būdais sprendžiate kylančias situacijas BVGN?

- Atviras klausimas

31. Kaip dažnai vaikai bėga iš BVGN?

- Dažniau nei kartą per mėnesį
- Kartą per mėnesį
- Kartą per pusmetį
- Kartą per metus
- Vaikai iš BVGN nebėga (Nukreipiama į 33 klausimą)

32. Kaip manote, kokios priežastys lemia vaikų bėgimą iš BVGN? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – visiškai nesutinku, 4 – visiškai sutinku.

	1	2	3	4
Noras pabūti su draugais				
Laisvės troškimas				
Maištavimas				
Noras pabūti vienam				
Noras susitikti su giminaičiais				
Nepriėmimo, nesupratimo jausmas				

33. Ar tenka dirbti viršvalandžius?

- Taip
- Ne (pereiti 35 klausimą)

34. Dėl kokių priežasčių Jums tenka dirbti viršvalandžius?

- Personalo trūkumas
- Asmeninis siekis emociškai suartėti su BVGN vaikais
- Darbų nepaskirstymas
- Dėl finansinių paskatų
- Kita

35. Jūsų nuomone, kokias kompetencijas norėtumėte patobulinti? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – visiškai nesutinku, 4 – visiškai sutinku.

	1	2	3	4
Planavimas				
Išklausymas				
Lyderystė				
Konfliktų sprendimas				
Organizuotumas				
Iniciatyvumas				
Kritinis mąstymas				
Konsultavimas				
Kūrybiškumas				
Profesinių ribų nustatymas, palaikymas				
Ugdymas				

36. Kokiais būdais tobulinate kompetencijas? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – visiškai nesutinku, 4 – visiškai sutinku.

	1	2	3	4
Konsultuojatės su kolegomis				
Skaitote literatūrą				
Klausote tinklalaidžių				
Konsultuojatės profesinės sąjungos susitikimuose				

Dalyvaujate mokymuose, seminaruose				
Dalyvaujate supervizijose				
Dalyvaujate intervizijose				

37. Kiek valandų per metus skiriate profesinės kompetencijos tobulinimui, t.y. dalyvaujate mokymuose ?
    - 16 ir daugiau val.
    - 8 – 16 val.
    - Iki 8 val.
    - Mokymuose nedalyvauju
38. Ar esate išklausę Globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programą (toliau – GIMK)?
    - Taip
    - Ne (pereiti į 40 klausimą)
39. Kaip vertinate GIMK programos naudą BVGN darbuotojams ?

    Pasirinkite tinkamą atsakymą, kai 1 – labai nenaudinga, 4 – labai naudinga.
    - Atsakymų skalė (pereiti į 41 klausimą)
40. Dėl kokių priežasčių esate neišklausę GIMK mokymų?
    - Darbdaviai nereikalavo mokymų
    - Nebuvo vietos mokymuose
    - Nematau prasmės šiose mokymuose
    - Neturiu laisvo laiko mokymams
    - Kita
41. Kaip dažnai vyksta Jūsų komandos susirinkimai?
    - Dažniau nei kartą per mėnesį
    - Kartą per mėnesį
    - Kartą per pusmetį
    - Kartą per metus
    - Nevyksta
42. Ar dalyvaujate supervizijose?

- Taip
- Ne

43. Kaip dažnai vyksta supervizijos?
    - Dažniau nei kartą per mėnesį
    - Kartą per mėnesį
    - Kartą per pusmetį
    - Kartą per metus
    - Supervizijos neorganizuojamos
44. Ar dalyvaujate intervizijose?
    - Taip
    - Ne
45. Kaip dažnai vyksta intervizijos?
    - Dažniau nei kartą per mėnesį
    - Kartą per mėnesį
    - Kartą per pusmetį
    - Kartą per metus
    - Intervizijos neorganizuojamos
46. Ar esate patenkintas savo darbu? Pasirinkite tinkamą atsakymą, jei 1 – visiškai nepatenkintas, 4 – visiškai patenkintas.
    - Atsakymų skalė